

Περὶ
Ἐπισημειώσεως τοῦ λαοῦ
λόγος Ἰεροσολυμιτῶν
ματῶν καὶ Ἑβραίων
τῆς Ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ
ἐν Πλαίταις
ὑπὸ Λαμαζίου Θεοχάρου

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΗ

Πλαίταις

1898

692
ΘΕ

ЗЕМЛІКІ
Б. А. Б.

2022
10/1
3647

ΠΕΡΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑ

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

«Φῶς ἐκ τῶν κάτω»

Κύριοι,

Εὐφρόσυνον ἅμα καὶ λίαν ἐνθουσιαστικὴν θάλαμπα παρέχει παντὶ φίλῳ τῆς προόδου ἢ ἐν τῇ ταπεινῇ ταύτῃ αἰθούσῃ¹⁾, ἐκ πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἐκλεκτὴ ἐπιτήγυρις, ἡ-συνελθούσα ἔπος πανηγυρική μεθ' ἡμῶν τὰ ἐγκαίνια ἰδρύματός μικροῦ μὲν καὶ μετρωτάτων ἀξιώσεων, ἀλλὰ ἐξίσου σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης ἀν ἀποβλέψῃ τις εἰς τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐξ αὐτοῦ προελευσομένων εἰς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν ὠφελημάτων. Τὸ μικρὸν τοῦτο ἴδρυμα εἶνε ἢ ἐν Πάτραις **Σχολὴ τοῦ Λαοῦ** ἦν πάνυ φιλοτίμως ἀπεράσισε νὰ ἰδρῦσῃ ὁ πρὸ τραγείας ἐν-μέσῳ ἡμῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐργατικῆς τάξεως λειτουργῶν Σύλλογος τῆς «Ὁμονοίας» ὁ ὁποῖος, κύριον σκοπὸν. θέμενος τὴν πρακτικὴν ἐνασχολοῖν τῆς ὑψίστης χριστιανικῆς ἀρετῆς, τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεβοηθείας, ὅταν περιωρίσθη εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῆς ὕλικης εὐπορίας καὶ ἀρωγῆς τῶν πασχόντων μελῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπέβλεψεν εἰς ἔργον ἔτι ὑψηλότερον, ἔτι θεάρεστον καὶ ἱερὸν, τὸν φωτισμὸν τῆς διανοίας καὶ τὴν ἠθικὴν διαίπλασιν τῆς ἐργατικῆς ἐν γένει τάξεως.

(1) Ἡ πρώτη ἐν Πάτραις, Σχολὴ τοῦ Λαοῦ, ἐλειτούργησεν ἐν ἀρχῇ ἐντὸς ταπεινῆς αἰθούσης σχολείων κατωτέρων. Ἀπὸ τοῦ 1884 ἕως ὡς κατάστημα πρᾶγματι ἀξιοπρεπῆς παρεχωρήθη δωρεάν ἢ νεόδημιτος, κεντρικωτάτη, οἰκία τοῦ Ἐφόρου αὐτῆς κ. Σταμ. Θεοχάρη, (ἐν ἣ τὸ Β' δημοτ. σχολεῖον Ἀρρένων), ἔπει καὶ ἔμεινε μέχρι τέλους τῆς κωνομητέας λειτουργεῖς αὐτῆς.

Οἱ τὴν πρωτοβουλίαν τοιοῦτου ἰδρύματος λαβόντες, δὲν ἀπεθαρρύνθησαν οὔτε ἀπέναντι τῆς ἐπικρατούσης δυστυχῶς ἀδιαφορίας εἰς ἔργα ἀφορῶντα εἰς τὴν νοητικὴν προαγωγήν, οὔτε ἀπέναντι τῶν δυσκολιῶν τῆς ὕλικῆς συντηρήσεως, ἀλλὰ παρσιθότες εἰς τὴν ἰερότητα καὶ πάνδημον χρησιμότητα ἐργάσθησαν φιλοτίμως καὶ προσέδωσαν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς θεαρέστου ταύτης ἰδέας, ἣτις δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ ἀγλάισμα ἢ ἡ καρωνίς τῶν ἔργων τοῦ Συλλόγου τῆς « Ὑμονοίας ». Εἰς τοῦτο μεγάλως συνετέλεσε ἡ ἐγνωσμένη πρὸς πᾶν καλὸν ἔργον δραστηριότητος τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου, πᾶσαν πρὸς τοῦτο παράτχοντος εὐκολίαν καὶ ἡ φιλοτιμία καὶ δλωρῶς εὐγενῆς προθυμία τῶν λογίων οὓς ἐπεκαλέσαστο, ὅπως διοργανώσωσι τὰ κατὰ τὴν Σχολὴν καὶ τὰ διδαχθησόμενα ἐν αὐτῇ μαθήματα.

Τελουμένων δὲ σήμερον τῶν ἐγκαινίων τῆς πρώτης ἐν Πάτραις Σχολῆς, ἐκλήθη, ὅπως δι' ἐναρκηρίου λόγου παραστήσω τὴν χρησιμότητα τοῦ ἰδρύματος καὶ τὴν ἐκ τῆς εὐπροσήτου καὶ καταληπτικῆς ἐν αὐτῷ διδακτικῆς προελευτομένην ὠφέλειαν εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις. Συναισθάνομαι μεγάλως τὴν ἀπονεμηθεῖσάν μοι τιμὴν καὶ δὲν ἤθελον ἀποδεχθῆ αὐτήν, ἐὰν δὲν ἐστηρίζομην ἐπὶ τῆς ἡμετέρας συμπαθείας.

Πρὶν δὲ ἐπιληφθῶ τοῦ θέματος τῆς πρώτης ταύτης διδασκαλίας, αἰσθάνομαι ὅτι ὀφείλω ἐκ μέρους τῆς Ἐφορίας καὶ δημοσίας νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς λογίους ἐκείνους, οἵτινες ἀυθόρμητος προσέφερον τὴν πεφωτισμένην αὐτῶν συνδρομὴν εἰς διδασκαλίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων ⁽¹⁾, ἀναγκαίαν πρὸς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ ὧν πάντες καὶ ἀρχόντες καὶ ἀρχόμενοι, ἔχομεν καθήκον νὰ ἐργαζώμεθα.

Ἐκ τῆς τοῦ καθήκοντος δὲ τούτου ἐμπνεόμενος, ἀφ' ἑτέρου δὲ θιασώτης ἀνέκαθεν τῆς ἰδέας, ὅτι μόνον διὰ τῆς **δικῆς** **δύσεως** τῶν φώτων εἰς **πίσιν** τὰς **κοινωνικὰς** **τάξεις** **ρίζοβολα** ἢ **ἐλευθερία** καὶ **προήγεται** ἡ **ἔθνικὴ** **εὐημερία**, εὐχαρίστως, δράττομαι πάλιν τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ὑψώσω τὴν φωνὴν ὑπὲρ τῆς σωτηρίου ἰδέας ταύτης καὶ συνεισφέρω εἰς πραγματοποίησιν αὐτῆς.

Θέλω σὰς διμλήσει περὶ τῶν ἀγαθῶν **τῆς ἐκπαιδεύσεως**, ἰδίως περὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῆς εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις. Ἐν θέμα βεβαίως δὲν εἶναι νέον, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι θέλετε κρίναι αὐτὸ ὡς δυνάμεχόν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο νὰ προκαλέσῃ τὴν ὑμᾶς

(1) Οὗτοι εἰσὶν οἱ κ. κ. Ἰλίας Βλαχέπουλος, Γεωργίου, Δ. Παπανικολάου, Γ. Γέγλης, Ι. Λάσκαρης, Θ. Ὀλύμπιος, Πάπαχαντζης κλ. καθιγγεται, οἱ κ. κ. Χρ. Κορέλλος, Β. Θεοδῶρου ἰατροί, Καράκαλος ἐφέτης, Στᾶμ. Θεοχάρης, πλείστοι ἄλλοι λόγιοι τῆς πόλεως Πατρῶν.

τέραν προτοχήν. Πρόκειται περί τοῦ μέλλοντος τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ καθολικὴ διάχυσις τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως κατέχει ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν μεγάλων ἔργων ὑπὲρ ὧν πρέπει νὰ πάλλῃ ἡ καρδιά τῶν φίλων τῆς προόδου. Διότι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πνεύματος συνοδεουμένη μετὰ τὴν καλὴν ἀγωγὴν εἶναι διὰ τοὺς λαοὺς ὁ ἀπαραίτητος ὄρος τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας. Καὶ ὄχι μόνον οἱ πεπαιδευμένοι ἐννοοῦν τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀλλὰ καὶ βιομήχανοι, γεωργοὶ καὶ ἐργάται. Ἄνευ ἀγωγῆς, ἀνευ διδασκαλίας ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὸ αὐτεξούσιον, ὑποκύπτει ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ ἐνσείκτου. Τὸ φῶς τοῦ πνεύματος φωτίζει τὴν συνείδησιν. Πᾶς καλὸς ποιμὴν πᾶς καλὸς κυβερνήτης, ἐννοῶν τὴν ἀποστολὴν τοῦ θεοῦ, τὸ πολίμνιον αὐτοῦ ὅπως οὖν μορφωμένον, διότι ἀξιοῖ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ θελήσεων ἐκούσιως ἐπιβαλλομένων καὶ ὄχι νὰ ὀδηγήσῃ ὄντα παθητικὰ, ἀκολουθοῦντα τυφλῶς πᾶσαν ὥθησιν καλὴν ἢ κακὴν. — Ἐπὶ τῶν ἀληθειῶν τούτων ἐμπνεόμενα τὰ ἡμερῶν πεφωτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἰδιάζουσιν σήμερον μέριμναν καταβάλλουσι ὅπως διαδώσωσι τὰ εὐεργετήματα τῆς παιδείας εἰς πᾶσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

Εἶπον, οἱ μὲν ἄλλοι τοῦ **ἐργατικοῦ λαοῦ**, ἀποτελεῖ ἐν τῶν σπουδαιότερων ζητημάτων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς εἶναι ζήτημα τῶν νεωτέρων χρόνων. Διότι ὑπῆρξεν ἐποχὴ, καθ' ἣν οὐδεὶς λόγος ἐγένετο περὶ τῶν ἐργατικῶν τάξεων τοῦ λαοῦ. Εἰς μὲν τὴν ἀρχαιότητα, ἢ δουλεία ἐμφανίζεται πανταχοῦ ἐκφαυλίζουσα τὴν ἐργασίαν καὶ ἀκυροῦσα τὸν πολιτισμόν. Τὴν εὗρισκαμεν εἰς τὰς ἀρχαῖς ὄλων τῶν κοινωνιῶν, εἰς τὴν Αἴγυπτον τοῦ Φαραώ, εἰς τὴν γηραῖαν Ἀνατολήν, τὴν πατρίδα τοῦ δεσποτισμοῦ, εἰς τὰς πλέον πεπολιτισμένας χώρας τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ἐκεῖ μάλιστα, ἐνθα ὁ πολιτισμὸς διέλαμψεν ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ λαμπρότητι, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, εἰς τὴν σύμπασαν ἡ ἀνθρωπότητος ὀφείλει τὰ φῶτα, ἐν τῇ κοσμοκράτορι Ῥώμῃ ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τῆς ὁποίας τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα φέρει σεβασμόν, αἱ τέχναι περιεφρονεῦντο ὡς θάνατοι καὶ ἀνάξια ἐλευθέρου ἀνδρός, διότι ἡ δουλεία εἶχε τόσον βίβροδολήσει εἰς τὰς ὑπερῆφανους ἐκείνας δημοκρατίας, ὥστε οἱ μεγαλείτεροι τῶν φιλοσόφων τῶν παρεδέχοντο ὡς φυσικὴν τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, μόνον δὲ οἱ δοῦλοι ἀπετέλουσαν τὰς ἐργατικὰς τάξεις, διατελούσας εἰς τοιαύτην κατὰπτωσιν καὶ περιφρόνησιν, ἀπὸ τῆν ὁποίαν ἐμελλε ν' ἀνυψώσῃ αὐτὴν ὁ Χριστιανισμὸς, ῥίψας τὰ σπέρματα τῆς θείας ἐκείνης ἠθικῆς, ἣτις συνάγει πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τὸ αὐτὸ θυσιαστήριον, καὶ συνδέει αὐτοὺς ἐν ἀγάπῃ, ἰσότητι καὶ δικαιοσύνῃ.

Ἡ δευτέρα αὕτη περίοδος τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἀρχεται

ἀφ' ἧς ὁ δούλος τῆς ἀρχαιότητος γίνεται δουλοπάροικος τοῦ μεσαιῶνος, serf. Ὁ δούλος ἦτο πρᾶγμα, ὁ δουλοπάροικος εἶνε πρόσωπον. Μεγάλῃ πρόδοσι, μολονότι εἶναι προσκεκολλημένος εἰς τὴν γῆν, εἶναι παράρτημα τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ εὐγενούς καὶ εἰς τὴν διάκρισιν αὐτοῦ. Καὶ τότε οὐδεὶς ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, αἱ ὁποῖαι κατατρεχόμεναι ἠναγκάσθησαν νὰ καταρτίσωσι τὰς λεγομένας συντεχνίας, corporations. Οἱ καταθλιβόμενοι ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας συσφίγγονται, συνασπίζονται καὶ ὑπὸ τὴν ἀδελφότητα τῶν ἀδυνάτων βιομηχάνων καὶ χειρονακτῶν ἐγεννήθησαν τὰ σωματεῖα ταῦτα τῶν συντεχνιῶν (συνάφια κοιν.) τὰ ὁποῖα ἐπέζησαν μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος.

Μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1879, οἱ ὑψηλόφρονες καὶ μεγάλοι εὐπατρίδαι οἱ κυβερνῶντες τότε τὴν Γαλλίαν εἶχον ἐνδόμυχον ἀποστροφὴν πρὸς τὸν λαόν. Ἀμαθεῖς δὲ ὄντες δὲν ἠδύναντο νὰ σκεφθῶσιν, ὅπως φωτίσωσι τὰ ἡμιμάγρια κτήνη, ὡς ἀπεκάλουον τὸν λαόν. (1) Ἄλλως τε πρὸς τί νὰ παράσχωσι τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς ἀπλοῦς ἀστούς καὶ ἐργάτας, ἀφοῦ οἱ θεομοὶ παρενόβαλλον φραγμὸν ἀνυπέρβλητον καὶ ἐπομένως δὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ ἐπωφελῶνται τῆς ἐκπαίδευσεως ταύτης, ὅπως σήμερον, ἔνα προδοισθῶσιν εἰς τὴν κοινωνικὴν κλίμακα.

Ἄλλως τε οἱ εὐγενεῖς τὴν καταγωγὴν ἦσαν καὶ αὐτοὶ πολὺ ἀμαθεῖς. Βεβαίως, ὁ Βολταίρος ὁ Μοντέσκιος καὶ ἄλλοι ἦσαν λίαν πεπαιδευμένοι, ἀλλὰ τοῦτο ἦτον ἐξαιρέσις σπανία. Οἱ περισσότεροι τῶν ἀριστοκρατῶν αὐτῶν μόλις ἐγνώριζον νὰ ὀρθογράψωσιν, ἐκ δὲ τῆς ἱστορίας μαχθάνομεν ὅτι ὁ πρῶτος εὐπατρίδης τῆς Γαλλίας ἐπὶ Φραγκίσκου τοῦ Αὐ, ὁ Μορμورانσὺ, μὴ γνωρίζων νὰ γράψῃ, προκειμένου νὰ θέτῃ τὴν ὑπογραφὴν του, ἐβύβιζε τὰ πέντε δάκτυλά του εἰς τὴν μελάνην καὶ ἐφήρμοζε ταῦτα ἐπὶ τοῦ χαρτίου. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομα γριφῆς, griffe. — Ὑποταίους εὐπατρίδας ὁποῖα θὰ ἦτον ἡ τοῦ λαοῦ ἀμάθεια!

Καὶ ὅμως ὁ λαὸς οὗτος, ὃν ἐνόμιζον ὑπνώττοντα, ἐξηγέρθη καὶ ἔθραυσε τὰς ἀλύτσεις του. Ἡ ἔνδοξος Γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1879 ἐγγαινιάζει τὴν ἐποχὴν τῆς ἐλευθέρου ἐργασίας. Οἱ φραγμοὶ τοῦ ἀρχαίου συστήματος κατέπεσαν, ὁ δὲ φιλόπονος καὶ ἀγχινοὺς ἐργάτης εὕρισκε τὸ στάδιον ἀνοικτὸν πρὸς πᾶσαν προαγω-

(1) Ἀκούσατε τί λέγει ὁ La Bruyere: ὁμιλῶν περὶ τῶν χωρικῶν ἐργατῶν. «Βλέπει τις κάτι κτήνη, κατάμαυρα, ὠχρὰ καὶ ἠλιοκαμμένα, προσηλωμένα ἐπὶ τῆς γῆς, ἣν σκάπτου χωρὶς νὰ κουρασθῶσιν. Ἔχουν καὶ αὐτὰ φωνὴν καὶ ὀρθοδατοσί, τὸ περιεργὸν δὲ εἶτι ἔχουν μορφὴν ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ ἀπαλλάττουσι τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς εὐγενεῖς, τοῦ κόπου νὰ σπεύρουσι καὶ θερίσουσι, πρέπει καὶ αὐτὰ τὰ ὄντα νὰ μὴ σπεύρωσιν. τὸν ἄρτον ὃν ἔσπειρον!». (Χαρακτήρες σ. 128).

γήν. Ἐκτετε ἠναγκάσθησαν αἱ κυβερνήσεις νὰ ἀναγνωρίσωσι πόσον ἦτο ὠφέλιμος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀναγκαῖον νὰ μορφώσωσι τὰ πλήθη ἐκεῖνα τὰ ὅποια συνήνουν ἐν ἑαυτοῖς τσακίτην διανοητικὴν καὶ ὕλικὴν δύναμιν.

Ἐκτετε χρονολογεῖται τὸ ζήτημα τῶν ἐργατῶν, τῆς πολυπληθεστέρας καὶ παραγωγικωτέρας τάξεως, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς κοινωνίας, ζήτημα τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ καὶ σήμερον ἐν τῇ **Β.** Εὐρώπῃ πάντας τοὺς κοινωνιολόγους καὶ τοὺς φιλανθρωποὺς οἷτινες καταγίνονται νὰ μορφώσωσι καὶ προαγάγωσιν ἠθικῶς καὶ ὕλικῶς τὴν τάξιν ταύτην, ὅπως μὴ παρασυρομένη ἀπὸ τὰς χάριν τῶν ἀπόρων κοινωνικημομιστικῆς θεωρίας παρεκτραπῆ καὶ ἐπιφέρῃ κοινωνικὰς ἀναρροπὰς ἐλευθέριας. Ὅχι λοιπὸν μόνον λόγος φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ γενναιωτέρου κοινωνικοῦ συμφέροντος ἐπιβάλλει σήμερον τὴν περὶ ἠθικῆς μορφώσεως καὶ ὕλικῆς προαγωγῆς τῶν ἐργατικῶν τάξεων φροντίδα, « **Πῶς ἐκ τῶν κάτωθεν !** »

Ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ τῶν ἐργατῶν μόρφωσις πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῶν. Ὁ ἐργάτης εἰδασκόμενος ἐξευγενίζεται, βελτιοῦται, προάγεται. Ἡ ἐκπαίδευσις ἀνοψώνει τὸν ἐργάτην. Ὅταν ὁ ἐργάτης ἀνατραφῆ καὶ διδαχθῆ ἐπίσης καλῶς ὅπως οἱ ἄνθρωποι τῶν τάξεων ὅσαι δὲν ἐργάζονται μὲ τὰς χεῖρας, θέλει ἀποκτήσῃ καὶ αὐτὸς ἴδιαν ὑπέλιψιν. Ὁ Κινκινάτος ἀροτριῶν τὸν ἀγρόν του, ὁ Φραγκλῖνος στοιχειοθετῶν εἰς τὸ τυπογραφεῖον καὶ ὁ Οὐγ Μίλλερ ἐργαζόμενος εἰς τὸ λατομεῖον οὐδεὶς ἄλλου ἦσαν κατώτεροι.

Καὶ παντοῦ μὲν ἡ ἐκπαίδευσις αὐτῶν, ἔστω καὶ στοιχειώδης, εἶναι ὠφέλιμος, ἀλλ' ἀπαραίτητος, ἀναγκαῖα εἰς τὰ κράτη ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀξιοῦσι νὰ διοικῶνται ὑπὸ ἐλευθέρους θεσμοῦς, εἰς τὰ ὅποια οἱ ἐργάται ἔχουσι πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα διὰ τῆς καθιερωσῆς τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας.

Ἐφώντι, πῶς ὁ ἐργάτης θὰ ἐκλέξῃ τοὺς καλοὺς ἀντιπροσώπους του, πῶς θὰ παρακαθίσῃ μεταξὺ τῶν ἐνόρκων, πῶς θὰ ἐνασκήσῃ πάντα τὰ δικαιώματά του, ὡς μέλος πολιτείας καὶ οἰκογενείας ὅταν στερῆται πάσης μορφώσεως; Δὲν ἐννοοῦμεν νὰ τῷ δοθῆ πλήρης ἐκπαίδευσις, ἀλλὰ φρονοῦμεν, ὅτι πᾶς πολίτης ἐλευθέρου πολιτείας πρέπει νὰ ἔχει τὰς στοιχειώδεις ἐκεῖνας γνώσεις αἵτινες εἰσὶν αὐτῷ ἀναγκαῖαι καθ' ἕνα τοῦ βίου τὰς περιστάσεις ὁρεῖται νὰ γνωρίζῃ, ὅχι μόνον ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου του, τὴν γεωγραφίαν του καὶ τὴν θρησκείαν. Ἐφώντι, τί ὠφελεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος ἀνευ μορφώσεως τῆς καρδίας;

Τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς τὰ μαθήματα πρέπει νὰ προτιμῶνται πάντων τῶν ἄλλων. Πᾶς καλὸς πολίτης ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς ἑαυτὸν, πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τὴν πατρίδα. — Ἐρχονται κατόπιν αἱ στοιχειώδεις γνώσεις ἐκ τῶν ἐφηρμοσμένων εἰς τὰς τέχνας ἐπιστημῶν, αἱ καθιστῶσαι τὴν ἐργασίαν εὐκολωτέραν καὶ τελειοτέραν. Τί θὰ ἠδύναντο αἱ ἀνθρώπιναι χεῖρες ἀνευ μηχανῶν; πόσον δύναται νὰ βελτιωθῇ ἡ γεωργία ἐκ τῆς βοτανικῆς καὶ τῆς γεωλογίας; Πείρα ἐν γένει τέχνη δὲν θὰ ὠφελεῖτο τὰ μέγιστα ἐκ τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης;

Ἄν, κύριε, τὸ συμφέρον ὅλου τοῦ κόσμου ἦνε νὰ προσδεύῃ καὶ τελειοποιῆται ἡσυχία, βίβλων πρὸς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν του, τοῦτο θέλει ἐπιτύχει μόνον διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας. Ναί, ἡ πρόοδος τῶν φώτων, τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ, εἶνε πρόοδος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, πρὸς τὴν ἀληθῆ ἰσότητα, πρὸς τὴν ὁμόνοιαν. Αὕτη ἀνύψισε τὸν ἀνθρωπὸν ἀπὸ τῆς ταπεινωτικῆς καταστάσεως τοῦ δούλου εἰς τὴν ὑψηλὴν θέσιν τοῦ ἐργάτου, τοῦ πολίτου. Αὕτη, ἀπκλάξασα αὐτὸν ἀπὸ τὰς πλέον ἐπειγούσας ἀνάγκας, τὴν ἔκαμε νὰ ἀτενίσῃ τὸν οὐρανόν, νὰ σκεφθῇ περὶ ἑαυτοῦ, περὶ τῶν ἐδικῶν του, ἔπειτα περὶ ὅλων τῶν συμπολιτῶν του, νὰ ὀνειρεύηται καὶ ἐλπίζῃ διὰ τὰ τέκνα του καλλιτέραν τύχην.

Πάντα ταῦτα, κύριε, εἶνε ὁ λεγόμενος πολιτισμὸς, εἶνε ἡ ἐπαύξεισι τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου καθυποτάσσοντος διὰ τῆς διανοίας αὐτοῦ τὰς φυσικὰς δυνάμεις πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν του. Καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι, βάσις καὶ συνάμα δὲ κορωνίς τοῦ νεωτέρου πολιτικοῦ οἰκοδομήματος, εἶνε ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας, ἡ ἐκπαίδευσις.

Ὅπως ἐκτιμήσωμεν πρακτικώτερον τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐκπαίδευσσεως ταύτης, ἃς ἴδωμεν ὀσίων κακῶν γίνεται πρόξενος ἡ τοῦ λαοῦ ἀμάθειαι, ὁ τύραννος οὗτος εἰς ὃν ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει τὸ πλεῖστον μέρος τῶν δεινῶν, ὅσα κατὰ καιροῦς τὴν ἔβασάνισαν, τὰς μανίας τοῦ φανατισμοῦ, τὰς δεισιδαιμονίας, τὰς ἀλύσεις τῆς τυραννίας, τὰς καταδιώξεις καὶ τὰς φρικτῶδεις ἐκείνας τραγωδίας, ὧν ἡ γῆ κατέστη συνεχῶς τὸ θέατρον.

Φρίκην, κύριε, ἐμποιεῖ ἡμῖν ἡ ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ διήγησις τῶν δέκα πληγῶν τοῦ Φαραῶ. Ἡ ἐνάτη πληγὴ, ἡ φοβερωτέρα πασῶν, ἦτον ἐκεῖνη καθ' ἣν «ἐγένετο σκότος κα' γνόφος, θύελλα ἐπὶ πᾶσαν γῆν Αἰγύπτου» τρεῖς ἡμέρας, πᾶσι δὲ τοῖς υἱοῖς «Ἰσραὴλ ἦν φῶς ἐν πᾶσιν οἷς κατεγίνοντο». Ἐννοεῖτε τίς ἦτον ἡ τρ.μερὰ αὕτη πληγὴ. Εἶναι ἡ πληγὴ τοῦ σκότους τῆς ἀμα-

θείας ήτις ἐν τῷ κόσμῳ σύμπαντι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ μασιζοῦσι καὶ σήμερον τὰ ἔθνη τὰ στερούμενα σχολείων καλῶν. Ἡ ἀμάθεια εἶναι ὁ μέγας ἐχθρὸς ἡμῶν, ὁ πόλεμος τοῦ φωτὸς καὶ τῆς προόδου, ὁ παρακλωστὴν τὴν πραγματικοποίησιν τῶν μεγαλουργημάτων τοῦ αἰῶνος τούτου. Ὅπως καταπολεμήσωμεν τὸ τέρας τοῦτο ἄς προσπαθήσωμεν νὰ τὸ σπουδάσωμεν, ἄς τὸ ἐξετάσωμεν ἐκ τοῦ σύγγειυσι καὶ ἄς καταμετρήσωμεν τὰ δλεθρία ἀποτελέσματα τοῦ σκοτεινοῦ αὐτοῦ βασιλείου ἐκεῖ δπου ἡ ἀμάθεια βασιλεύει εἰσέτι.

Τὴν ἀμάθειαν, κύριοι, εὕρισκομεν σχεδὸν πάντοτε ὡς πρωτίστην ἀφορμὴν τῶν ταραχῶν ὅσαι ἐν τῷ βιομηχανικῷ κόσμῳ ἐξερράγησαν, ὅτι οἱ ἐργάται τῶν πόλεων μασιζόμενοι ὑπὸ κρίσεως καὶ τῆς ἀπεργίας, ἠθέλησαν νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὰς κυβερνήσεις ἢ εἰς πρόσωπα τὰ δεινὰ ὑφ' ὧν ἐβασανίζοντο, καὶ κατέφυγον εἰς αἱματηρὰς ἀναρσίας. Τὰς δλεθρίας ταύτας πλάνας τοῦ λαοῦ γεννᾷ ἡ ἀμάθεια, ἡ παντελής τῶν διεπόντων τὴν κοινωνικὴν ἀρμονίαν νόμων, ἀγνοία ἢ παραγνώρισις, ἔνεκα τῆς ἐποίας οἱ πλεῖστοι ἔχουσι: δυστυχῶς ἰδέας ἕλωσι σφαλερὰς περὶ τῆς φύσεως τῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὑφισταμένων σχέσεων. Φρονούσι ὅτι ἀπόλυτος ἀνταγωνισμὸς ὑφίσταται: μετὰ τῶν συμφερόντων τῶν διαφόρων τάξεων τῆς κοινωνίας. Ὅτι οἱ πλούσιοι διακινεῖται ἐν πολέμῳ πρὸς τὸν πτωχόν. Ἔχουσι λοιπὸν συμφέρον νὰ γνωρίσωσι τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῆν θέσιν καὶ τότε νὰ πεισθῶσιν ὅτι ἅπαντες ἔχουσι τὰ αὐτὰ συμφέροντα, ὅτι ἡ κοινωνία ὀτηρίζεται ἐπὶ ἀνταλλαγῇ ὑπηρεσιῶν, καὶ ὅτι ὅλαι αἱ τάξεις εἰσὶν ἀλλήλῃνδετοι. Ὅτι βλάπτει τὸν ἓνα βλάπτει καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ πᾶν τὸ βελτιοῦν τὴν κατάστασιν ἐνὸς ὠφελεῖ ἅλην τὴν κοινωνίαν.

Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἐφωτίζοντο καὶ ἠγνόουν τὰς κοινωνικὰς ταύτας ἀρμονίας, δὲν θὰ ἐβλεπον ἀλλήλους μὲ τοιοῦτον ὄμμα δυσπιστίας καὶ φθόνου. Ὅθι ἐξήτουν, ἕκαστος ἐν τῇ σφαίρᾳ του, τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον καὶ δὲν θὰ εἶχεν τόσην δρεξιν ἢ τῶσιν νὰ ὑργίζωνται κατ' ἐκείνων οἱ ἔποισι καὶ αὐτοὶ ζητεῖον τὸ ἐδικόν των. Δὲν θὰ κατέφευγον εἰς τὰς ἀπεργίας αἱ ἐποισι γενικῶς συναυλίζονται ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἐκείνων οἱ ἔποισι βαρύνονται τὴν ἐργασίαν καὶ ζητοῦν ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τοῦς ἐργοστασιάρχα παραλόγους ἀξιώσεις. Οἱ ἐργάται εἰσὶ σπανίως ἐντριβεῖς εἰς γνώσεις οἰκονομικὰς καὶ δὲν ἔχουσιν ἄλλον ἔδηγόν παρ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐν τῇ ὁμοιοῖᾳ νὰ ἐκλαμβάνουν ὡς συμφέρον των, λησμονοῦντες ὅτι ἡ π λ ε σ ο ν ε ξ ι α ε ἰ ν ε π ἄ ν τ ο τ ε ἐ χ θ ρ ο ς τ ὶ ν ἀ λ η θ ι ν ὶ ν σ υ μ φ ε ρ ὶ ν τ ὶ ν. Ἐὰν λοιπὸν ἐγνώρισον κάπως τοὺς νόμους τοῦς διεπόντας τὰ ἀνθρώπινα, δὲν ἤθελον αἰτιᾶσθαι τὴν κοινωνίαν διὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ κακὰ, τοῦναντίον

θά ἐπωφελοῦντο τῶν μέσων, ὅσα ἡ κοινωνία παρέχει πρὸς βελ-
τίωσιν τῆς καταστάσεώς των. Ἄντι λοιπὸν νὰ ζητήσωσιν, ἔπου δὲν
εἶνε, τὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν των, ἄς τοὺς ὀδηγήσωμεν νὰ
τὴν ζητήσωσιν ὅπου πρέπει, ἄς τὴν ζητήσωσιν ἐν ἑαυτοῖς καὶ
ἐν τῇ δικαιοδικῇ καὶ ἠθικῇ αὐτῶν μορφῶσει.

Ἐννοεῖτε, κύριοι, ὅτι ἡ ἀμαθεια δὲν εἶνε μόνον κατάστασις
ἐξευτελισμοῦ διὰ τὸ ἄτομον ἀλλὰ καὶ μέγας κίνδυνος διὰ σύμπαν
τὸ κοινωνικὸν σῶμα. Ὅπισθεν τῶν ἀξιοθρηνητῶν ἀπαπλανή-
σεων τῶν ἀμαθῶν διαβλέψατε τὰς ἐγκληματικὰς πράξεις τὰς
ὁποίας δύνανται νὰ παραδοθῶσι καὶ εἴπατε ἂν ὑπάρχῃ τι ἱερώτε-
ρον ἔργον παρὰ ἡ στασιφορία αἵτη κατὰ τῆς ἀμαθείας. Εἰς
παρομοίαν οἰκονομικῶν κρίσεις, ὧν ἐμνημόνευσα, μόνη ἡ παιδεία
ἐπροσάτευσε καὶ ἔσωσεν ἄλλας χώρας, ὁποῖα ἢ Ἑγγλία ὅπου
ἡ ἐκπαίδευσις εἶνε ἐλευθέρα καὶ διαδεδομένη εἰς πάντα τὸν λαόν.
Ἐκεῖ ἡ ἐπιτυχὴς συζήτησις τῶν σωτηρίων ἀρχῶν τῆς Πολιτι-
κῆς οἰκονομίας ἐπέδρασε πολὺ καὶ ἐπέφερε τὴν γαλήνην, τὴν
ἐγκαρτέρησιν, τὸ ὕψος τῶν ἐργατῶν κατὰ τὸ διάστημα τρομε-
ρῶν οἰκονομικῶν κρίσεων καὶ ἀπεργιῶν, καθ' ἃς, ἄλλοι λαοί,
ἀνίεσοι τῶν συμφερόντων των ἤθελον παρεκτραπέει εἰς βίαις καὶ
παρεκτροπᾶς. «Μετὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασιν τοῦ 1840, ἐρω-
τηθεὶς ὁ περιώνυμος Peel ἂν ἡ Ἑγγλία κινδυνεύει ἐκ τῆς εισβο-
λῆς τῶν παραβῆλων συστημάτων τῶν κοινωνιολόγων, ἀπήντησεν
ὅτι: «ὁ ἀγγλικὸς λαὸς οὐδέποτε διατρέχει κίνδυνον καθόσον εὐτυ-
χῶς δὲν εἶναι ἀδελφὸς τῶν ἀρχῶν τῆς Πολιτι-
κῆς Οἰκονομίας».

Ἴδου αἱ τῆς διδασκαλικῆς τῆς Πολ. Οἰκονομίας ὠφέλειαι. Αὐτὴ
διδάσκει τοὺς ἐργάτας καὶ πείθει αὐτοὺς ὅτι ἔχουν εἰς τὴν διάθε-
σιν των πολὺ τιμὴν κεφάλαιον, ὅπερ καλλιεργοῦντες δύνανται νὰ
φθάσωσιν εἰς τὴν πρῶστησιν τῶν πλουσιωτέρων ἠθικῶν καὶ ὀλι-
κῶν κεφαλαίων. Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ εἶνε ἡ **ἐργασία**, ἡ φιλοπο-
νία, ἡ τιμιότης, ἡ τακτικὴ καὶ σώφρων βίαις, δι' αὐτῶν αἱ ἐργά-
ται δύνανται νὰ καταστῶσιν μεγάλοι κεφαλαιοῦχοι, χρηστοὶ πο-
λιταί, ἀρχεῖ νὰ διδῶσιν νὰ μάθωσι πῶς ἀποβαίνουσι παραγω-
γικαὶ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅσον ἡ εὐ-
νοία φωτιζομένη ἐπιθέτει τὴν τοῦ ἐργάτου τέσση καθιστᾷ τὴν ἐρ-
γασίαν εὐκολωτέραν καὶ παραγωγικωτέραν καὶ ἀνοψοῖ τὸν ἀν-
θρώπου ἐν τῇ βιομηχανικῇ καταστάσει.

Ἦν ὅτι ἐλέγχθη περὶ τῆς ἰδίαις βιομηχανίας εἶναι ἀληθέστερον
καθόσον ἀφορᾷ τὴν **γεωργίαν**. Ὅταν, κύριοι, ἀναλογίζεσθε τίς
τοῦδε ἠθασυροῦς, τὰ ἀμετρα πλοῦτη τὰ ἐποῖα πρὸ χρόνων στερεῖ-
ται ἢ Ἑλλὰς ὅπου τὴν ἀμάθειαν τῶν γεωργῶν, ἀπὸ τὴν ἑλλει-
ψιν ἐκπαιδεύσεως γεωργικῆς, θλίβεται μεγάλως καὶ ἀγανακτεῖ.
Ἡ γεωργία καὶ κτηνοτροφία εἶναι τὸ ἔργον τοῦ μεγαλειτέρου

μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὥστε ἂν ἐφωτίζωμεν αὐτόν εἰς τὸ νὰ τελειοποιηθῇ ὁπωσοῦν ἠθέλαμεν δώσει νέαν ζωὴν εἰς τὸν σπουδαῖον αὐτοῦ κλάδον τοῦ ἔθνικοῦ πλουτισμοῦ. Ἡ γεωργία, ἡ τροφοδότις αὐτῆ τῆς ἀνθρωπότητος, ἦτις θεωρεῖται ὡς ἡ πρωτίστη καὶ ἀναγκαιωτέρα τῶν τεχνῶν, ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ προαχθῶσι, δὲν ἔτυχεν οὐδεμιᾶς μερίμνης παρ' ἡμῖν καὶ ἡ Ἑλλάς ἐνῶ προήχθη θυμωσίως εἰς πολλὰς ἄλλας ἐπιστήμας καθυστερεῖ πολὺ εἰς τὴν γεωργίαν διατελοῦσθαι εἰσέτι εἰς τὴν ἡπιότητά της, διότι οὐδεὶς ἐχειραγώγησεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ τὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν, ἀκολουθοῦντα τὰ ἔγνη τῶν προκατόχων τῶν καὶ μηδὲλως ἔχοντα γνῶσιν τῶν νέων τῆς καλλιιεργείας μεθόδων δι' ὧν αὐξάνει ἡ παραγωγή. Οἱ δὲ γεωργοὶ οὔτινες καλλιιεργοῦν μὲ τόσα βάρη φορολογίας καὶ τοκογλυφίας τὰς μικρὰς ἰδιοκτησίας τῶν δὲν ἔχουν ἀδικον μὴ ἀπορραΐζοντες νὰ ἐφαρμόσωσιν εἰς τὰς καλλιιεργείας τῶν μεθόδους τὰς ὁποίας οὐδεὶς τοὺς ἐδίδαξεν, οὕτω δὲ ἡ γεωργία εὐρίσκεται παρ' ἡμῖν ἡμισυ αἰῶνα ὀπισθοδρομημένη.

Ἐὰν ἡ καλῶς παρεχομένη ἐκπαίδευσις ἦναι πηγὴ πλουτισμοῦ, εἶναι συγχρόνως πηγὴ ὑγείας καὶ τῆς σωματικῆς εὐεξίας τοῦ ἐργάτου. — Αἱ ἐπίσημοι στατιστικαὶ τῆς ἐπιστήμης βεβαιοῦσιν ὅτι ἡ θνησιμότης εἶναι τόσον μικροτέρα, ὅση ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ διαδιδόμενη, ἐπομένως, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων, «ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ συντελεῖ τόσον εἰς τὴν δημόσιον ὑγείαν ὅση καὶ εἰς τὸν πλουτισμὸν τῶν ἔθνων». Ἀληθὲς ὅτι οἱ γραμματισμένοι ἄνθρωποι γνωρίζουσι ἀλλήλιον νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ὑγείας τῶν, ἔχουν γνώσεις ὑγιεινῆς, εἰσὶ δὲ ἐλάχιστα διατεθειμένοι νὰ παραδίδωνται εἰς βαναύσους καταχρήσεις, διασκεδάσεις καὶ παραλυσίας καὶ ὑπὸ τὰς ἐπιπτώσεις ταύτας ἡ κοινωνία εἶναι καλλιτέρα, ὁ βίος ὀλιγώτερον ἐπιπονός καὶ μακρότερος. — Τρόντι τὰ περισσότερα δεῖνὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐπιβαρύνουσι προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι δὲν γνωρίζομεν νὰ ἐπιμεληθῶμεν τὴν ὑγείαν μας. Ἡ περὶ τὴν ὑγιεινὴν ἀμάθεια μᾶς ἐκθέτει εἰς τόσα ἀτυπήματα, εἰς τόσους κινδύνους, ὡς δὲ λέγει ὁ Buchardat ἡ ἐργασία τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ καλλιτέρα καὶ σωτηριωδέστερα ἀνάπαυσις τοῦ σώματος.

Ἡ ὑγεία εἶναι θεταυρὸς πολῦτιμος διὰ πάντας, πρὸ πάντων διὰ τοὺς ἐργάτας, τοὺς ὁποίους μία ἀσθένεια ἐνδέχεται νὰ ρίψῃ εἰς πτωχείαν. Ὀλίγοις ἐν τούτοις ἔχουν παρ' ἡμῖν γνώσεις τινὰς ὑγιεινῆς ἢς ἡ σπουδὴ εἶνε τόσον ἀπαραίτητος εἰς πάντα ἄνθρωπον ὥστε ὁ ἐν Γαλλίᾳ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Κ. J. Simon εἰσήγαγεν εἰς πάντα τὰ σχολεῖα στοιχειώδη μαθήματα ὑγιεινῆς. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καθιστώσι εὐληπτον καὶ κοινωτέρα τὴν ἐφαρ-

μογήν αὐτῆς διὰ δημ. βιβλιοθηκῶν ἐκ βιβλίων δημωδῶν καὶ ἀναγνωσμάτων περὶ ὑγιεινῆς καὶ κοινωνικῆς εὐεξίας πραγματευομένων. Αἱ οὕτω διαδιδόμενα γνῶσεις ἐκαρποφόρησαν καὶ ἐξέλειπον ὅσα νοσήματα ἐπήγαζον ἐξ ἀγνοίας τῶν κανόνων τῆς Ὑγιεινῆς.

Καὶ τὴν τῶν ἐγκλημάτων ἐλάττωσιν συνεπάγεται ἡ τῆς παιδείας διάδοσις. Τῶντοι: ἡ κανία ἔχει πάντοτε σχεδὸν σύντροφον τὴν ἀμάθειαν, δύναται τις δὲ εἰπεῖν ὅτι ἀμφότεραι κατεργάζονται τὰς ἀλύσεις τοῦ δεσποτικῆς. Λαδὸς δὲ φωτισμένος ἐπωσοῦν καὶ γνωρίζων τὰ δικαιώματά του καὶ καθήκοντα σπανιότατα ὑποπίπτει εἰς κακουργήματα. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις, ἐλαττώνει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου αὐξάνει τὴν ἠθικότητα τοῦ λαοῦ.

Δὲν θέλω ἐπιμένειν περισσότερο ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Περιορίζομαι νὰ σᾶς ἀναγνώσω σύντομον χωρίον τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δ. ἐκπαιδεύσεως τῆς Γαλλίας κ. Cousin. Εὐρισκόμενος εἰς Ὀλλανδίαν τῷ 1865 καὶ παρατηρῶν ὅτι εἰς τὴν εὐδαίμονα χώραν ἐκείνην τὰ σχολεῖα ἦσαν πολυάριθμα καὶ κάλλιστα διοργανισμένα, τὸνναντίον δὲ σπάνιοι οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατούμενοί νεοί, ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «Θαυμάζω μετὰ ὀλίψεως τὸν ἀσυνεπῆ ἠζήλον τινῶν φιλανθρωπῶν καὶ τινῶν κυβερνήσεων ὅτινας φροντίζουσι τόσον διὰ τὰς φυλακάς καὶ παραμελοῦσι τὰ σχολεῖα.» Ἀφίνουσι νὰ μορφωθῇ τὸ ἔγκλημα καὶ νὰ ριζοβολήσωσιν αἱ κακαὶ ἔξεις ἐν ἑλλείψει πάσης καλλιέργειας ἡ ἀγωγῆς κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, καὶ ἕμα τὸ γκλήμα λάβη ὑπαρξίν, καὶ ἀνδρωθῇ τότε ἐπιχειροῦσι νὰ ἀντιμετρηθῶσι πρὸς αὐτό. Ἀγωνίζονται ἢ νὰ τὸ καταβάλωσι διὰ τοῦ τρόμου καὶ τῆς ποινῆς ἢ νὰ τὸ ἀποπλανήσωσι τρόπον τινὰ διὰ τῆς πραότητος καὶ τῶν ὀψωπειῶν. Δαπανῶσι ἀνωφελῶς, διότι τοῦτο εἶναι παραλογισμός. Συμφέρει βεβαίως ἡ τιμωρία καὶ ἡ διόρθωσις, ἀλλὰ περισσότερον συμφέρει ἡ πρόληψις τοῦ κακοῦ. Ἡ ἀγωγή λοιπὸν τοῦ λαοῦ εἶναι τὸ θεμέλιον παντὸς καλοῦ συστήματος φυλακῶν. Ἐπιδοκιμάζω λοιπὸν καὶ εὐλογῶ τὰ σωφρονιστικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ θεωρῶ ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι καρποφόρα ἐνόςῃ δὲν στηρίζονται ἐπὶ τῶν **σχολείων τοῦ λαοῦ** ἐνθα ἡ ἐκπαίδευσις ἔσεται μέσον πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἀγωγήν. Ἐὰν ἐξοδεύσῃ τὸ κράτος σήμερον περισσότερα εἰς ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ, θέλει ἐλαττώσει αὐριοῦν τὰ ὑπέρογκα ἔξοδα τῶν ἐνόρκων καὶ τῶν φυλακῶν».

Δὲν θέλω παραλείψει καὶ ἐν ἄλλο ἀξιοσηρῆνητον ἀποτέλεσμα τῆς ἀμαθείας τοῦ λαοῦ, τὰς **προλήψεις**, τὴν πίστιν εἰς τὴν γοητείαν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν. Ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦν πλήθῃ προλήψεων καὶ πλανῶν, ὁ ἀμαθὴς κόσμος φοβεῖται τοὺς βρυκόλακα καὶ προτιμᾷ τοὺς γόητας (ἔξορκιστὰς) ἀπὸ τοὺς ἰα-

τρούς. Ἡ ἐπιστήμη δικαίως γελᾷ διὰ τὰς τοιαύτας προλήψεις καὶ πλάνης ἀλλ' ὑπάρχουν πανοῦργοι ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν τοῦ λαοῦ, ἄγοντες αὐτὸν διὰ τοῦ φανατισμοῦ καὶ τὸν δεισιδαιμονίων εἰς ὀλεθρίας ἀποπλανήσεις. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ λαϊκὴ διδασκαλία μόνον ἔργον ἔχει ν' ἀπαλλάξῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τούτων κινδύνους τούτους τῆς ἀμαθείας, ἥτις ὑπῆρξε τὸ κυριώτερον ὄργανον τῆς δουλείας.

Αἱ ἀρχαί, ἐφ' ὧν σήμερον αἱ κοινωνίαι στηρίζονται, εἶναι ἡ **ἐλευθερία** καὶ ἡ πολιτικὴ **ισότης**. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ τὴν αὐτὴν εὐδύνην. Ἐκ τῆς κοινότητος ταύτης τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν συμφερόντων πηγάζει ὅτι σήμερον πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις εἰσὶν ἀλληλέγγυοι. Τὰ μὲν πλήθη δὲν δύνανται νὰ κινηθῶσιν καὶ ὑποφέρωσι χωρὶς νὰ πάθῃ ὅλον τὸ κοινωνικὸν σῶμα. Τὰ κεφάλαια ὑπόκεινται εἰς τὰς αὐτὰς κρίσεις ὡς καὶ ἡ γονιμοποιήσασα αὐτὰ ἐργασία. Ἡ πρόοδος, ἡ σωτηρία τῆς κοινωνίας, ἐπιτυγχάνεται, ὅταν χρησιμοποιῶνται ὅλαι αὐτῆς αἱ δυνάμεις. Σήμερον τὸ πρῶτον πρόβλημα τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν εἶναι **ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ**.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπασχολεῖ σήμερον μεγάλως τὰ ἔθνη ἐν Εὐρώπῃ ἐνθα ἐργάζονται οἱ πολιτισμένοι τῶν λαῶν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς καθολικῆς τοῦ λαοῦ μορφώσεως. Εἰσήγαγον τὴν ὑποχρεωτικὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν δι' ἧς εἶναι δυνατόν νὰ διαδίδωνται τὰ γράμματα εἰς πᾶσας τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα πανταχοῦ ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἀρκοῦσιν ἵνα ἐκπαιδευθῶσιν ἐντελῶς τὰς ἐργατικὰς τάξεις. Πρὸς ἀναπλήρωσιν λοιπὸν ἢ συμπλήρωσιν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἤρχισαν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ πολλοὶ φίλοι τῶν ἐργατικῶν τάξεων συνεταιριζόμενοι καὶ συλλόγους ἀποτελοῦντες νὰ συνιστῶσιν **ἐσπερινὰ μαθήματα** χάριν τῶν ἐργατῶν, εἰς τὰ ὅποια προσερχόμενοι οὗτοι μετὰ τὸ πέρας τῆς ἡμερησίας ἐργασίας των νὰ δύνανται νὰ προσκινῶνται δωρεὰν πολλὰς γνώσεις συντελούσας εἰς τε τὴν μόρφωσιν τοῦ ἕθους των καὶ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των.

Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ Γερμανία βρῆθουσι τοιαύτων ἐταιριῶν, αἵτινες ὄλονεν πολλαπλασιάζονται. Ὁ δ' ἐργατικὸς πληθυσμὸς σπεύδει νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν γνώσεων τὰς ὁποίας οἱ σύλλογοι οὗτοι τῷ παρέχουσι διὰ τῶν διδασκαλιῶν των. Τὰ ἐσπερινὰ μαθήματα ἀπεδείχθησαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὠφελιμώτατα τοῖς ἐργάταις, διότι δι' αὐτῶν οὐ μόνον φωτίζεται ὁ νοῦς των καὶ μορφοῦνται ἡ καρδία καὶ τὰ ἦθη των, ἀλλὰ ἀποφεύγουν καὶ πολλὰς παρεκτροπὰς καὶ εἰς αὐτὰς ἠδύναντο νὰ περιπέσωσι φοιτῶντες ἀλλοῦ τὰς ἐσπέρας, ὠφελοῦνται δὲ καὶ οἰκονομικῶς διότι δὲν εὐρίσκουσι ἀφορμὰς ματαίων δαπανῶν. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν αἱ ἐταιρίαι αὗται ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν ἔδρυσαν καὶ βιβλιοθήκας τοῦ

λαοῦ ἐν αἷς οἱ ἐργάται δωρεὰν εὐρίσκουν καὶ ἀναγινώσκουσιν ἠθικά καὶ ὠφέλιμα συγγράμματα. Αἱ βιβλιοθήκαι αὐταὶ ἀρξάμεναι ἀπὸ μικρῶν ηὐξήθησαν πολλαχοῦ εἰς σπουδαίας, ἀριθμοῦσας πολυκρίθμους τόμους, τῇ γενναίᾳ συνδρομῇ φιλανθρώπων καὶ πλουσίων λογίων.

Τοιαῦτα καὶ τόσα ἄλλα πικραδεύματα εἶναι ἄξια μιμήσεως παρὰ τῶν λαῶν ἐκείνων οὔτινες ἄξιους μὲν νὰ λέγωνται πολιτισμένοι, παρημέλησεν ὅμως ὡς ἡμεῖς τὴν ἀγωγὴν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ λαοῦ, διότι ὄχι μόνον τοιούτων βιβλιοθηκῶν χάριν αὐτοῦ τὴν σύστασιν ἐφροντίσαμεν, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν περὶ δημοτικῆς ἐκπαίδευσως νόμον ἐφηρμόσαμεν, ἔνεκα δὲ τούτου τὸ περισσότερον μέρος τῶν πολιτῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου εἶνε ἐν μέσῳ 19ῳ αἰῶνι ἀγράμματον.

Ἐν τοῖς ἀγροσὶ, ὧν οἱ κάτοικοι ἀποτελοῦσι τὸν μεγαλύτερον πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀγραμματοσύνη εἶναι γενικὴ. Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις δὲν ὑπάρχει. Δήμαρχοι ἀγράμματοι πῶς νὰ φροντίσωσι περὶ γραμμάτων. Ἡ ἐλευθερία τῶν ἐν τοῖς χωρίοις δημοτ. σχολείων ἐμποεῖ φρικώδη ἐντύπωσιν. (1) Οἱ πλεῖστοι τῶν δημοδιδασκάλων εἶναι ἀνικανώτατοι, μὴ πληροῦμενοι τακτικῶς, συνεχῶς μετατιθέμενοι, κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τῶν κ. βουλευτῶν, καταντῶσι ἄληθαι· καὶ τὰ σχολεῖα κλείονται πολλάκις ἐπὶ μῆνας.

Τὰ αὐτὰ θλιβερά ἀποτελέσματα ἡγαγον εἰς φῶς καὶ αἱ ἐρευναὶ περὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐργατῶν ἰδίως ἐν Ἑλλάδι. Δὲν θέλω νὰ πικράνω ὑμᾶς παρουσιάζων ταῦτα. Ἀλλὰ πρέπει, κύριοι, νὰ γνωρίσωμεν καλῶς τὴν ἐλλειπὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὐρίσκόμεθα, ὄχι ὡς πρὸς τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν στοιχειώδη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πῶς ἀνεχόμεθα ἐν τῇ Ἑλλάδι νὰ καταδικασθῶσι τὰ 3/4 αὐτῆς εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ νὰ μένωσιν ἀπόκληρα τῶν καλῶν τῆς ἐκπαίδευσως; Εἰς ταύτην πρέπει νὰ λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τὸ ἄτομον καὶ νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τῶν πολλῶν.

Ὁ καλλίτερος δὲ τρόπος εἰς τὴν ἐπιτυχῶς δύναται τὸ ἄτομον νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς κυβερνητικὰς ἐλλείψεις ἐργαζόμενον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μορφώσεως τῶν πολλῶν. εἶναι ὁ συνεταιρισμὸς καὶ οἱ Σύλλογοι. Τρόποντι οἱ Σύλλογοι, δημιουργήματα ὄντες τῶν νεωτέρων φιλελευθέρων θεσμῶν, τὰ μέγιστα δύνανται ἐπὶ τῶν κοινωνιῶν νὰ ἐπιδράσωσι. Τοῦτο ἀπέδειξε τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν τῶν ἐν τῇ ἔξῳ καὶ ἔσω Ἑλλάδι: συλλόγων, οὔτινες προκαλοῦντες τὴν εὐγενῆ ἀμιλλαν καὶ ἀγωνιστῶν τοῦ πνεύματος, ἀνηγόρευθησαν ὑπὸ πολλῶν ὡς αἱ εὐγενέστεραι τοῦ ἀνθρώπου ἀσχο-

(1) Ταῦτα ἐγράφθησαν πολὺ πρὶν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου περὶ δημοτικῆς ἐκπαίδευσως νόμου.

ἵαι διότι ἀναλαμβάνουσι τὴν ἠθικὴν, διανοητικὴν καὶ κοινωνικὴν διάπλασιν τῆς πολυπληθεστέρας τάξεως.

Εἰς τοῦτο ἀπέβλεψαν οἱ ἐν Ἀθήναις συστάντες σύλλογοι τῶν πρωτεύει ὁ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἡ Ἐταιρία τῶν Φίλων τοῦ λαοῦ, ὁ προσφιλεὶς σύλλογος τοῦ Παρνασοῦ, οὐ ἄμετρα τὰ ἐν τῇ ἑλλ. κοινωνίᾳ εὐεργετήματα. Εἰς τοῦτο ἀπέβλεψεν ἐν Πάτραις πρῶτος ὁ Ἀγαθὸς Σύλλογος, τοῦ ὁποῖου τὰς διακοπείσας ἐργασίας, ἐπανάλαβε μετὰ προθυμίας ὁ ὑπὸ τῶν ἐργατῶν συγχροτούμενος Σύλλογος τῆς Ἀλληλοβοηθείας ἰδρύσας τὴν **Σχολὴν τοῦ Λαοῦ** ἧς τὰ ἐγκαίνια σήμερον τελοῦμεν.

«Εὐτυχῆς λογίζομαι βλέπων ὅτι συνέπεσε ἡ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ΛΑΟῦ ἐμιλία μου νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ἐγκαίνια τοιοῦτου καθιδρύματος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἡθελήσα δὲ νὰ εἶ καταδείξω ἢ μᾶλλον νὰ εἶ ὑπομνήσω τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐκδουλεύσεως τῆν ὁποίαν θέλει παράσχει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν ὁ φωτισμὸς τῶν παραγωγικῶν αὐτῆς τάξεων. Δὲν εἶναι ἀρκετὸν εἰς ἓν ἔθνος νὰ ὑπάρχωσιν ὄλαι αἱ εὐκολίαι διὰ νὰ ἐκπαιδεύωνται αἱ ἀνώτεροι μόνον τάξεις αὐτοῦ. Εἶναι ἀνάγκη ὁ λαὸς νὰ ἐκπαιδευθῇ, νὰ ἀπομάρθῃ κακὰς τινὰς ἔξεις καὶ διὰ τῆς μεταδόσεως εἰς αὐτὸν πρακτικωτέρων γνώσεων νὰ τεθῇ εἰς θέσιν νὰ πράττῃ ὠφελιμώτερον καὶ ἐπιχειρδέστερον τὸ ἔργον του καὶ οὕτω ἀποθῇ ὁ πολίτης καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν ὠφέλιμος. Ἡ ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ ἦναι ἐν εἰδος ἀνατροφῆς ἢν ἡ κοινωνία ὀφείλει νὰ παρέχῃ εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς, διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς πάντας τὰ αὐτὰ αἰσθημάτων τῆς ἀρετῆς, τοῦ πατριωτισμοῦ, τῆς φιλοπονίας.

Ἵπολείπεται μοι νὰ εἶπω λέξεις τινὰς περὶ τῶν ἐκδουλεύσεων ὅσας θέλετε παράσχει εἰς τὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐλευθερία κύριος, λατρεύεται ἀνέκαθεν ἐν Ἑλλάδι ἢ κάλλιον εἰπεῖν λατρεύομεν αὐτὴν πλέον ἀφ' ἑτὶ τὴν ἐννοοῦμεν. Ἀγαπῶμεν τὴν ἐλευθερίαν τὴν διὰ τοσοῦτων θυσιῶν τῶν πατέρων μας ἀποκτηθεῖσαν, ἀγαπῶμεν τὴν ἰσότητά, ἀνεγέψαμεν αὐτὴν εἰς τὰ πολιτικὰ συντάγματα μας, εἰς πάντας τοὺς θεσμούς μας, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ αὐτὴ πραγματικὴ καὶ ζῶσα ἀλήθεια μᾶς μένει ν' ἀποκτήσωμεν καὶ τὴν ἰσότητά τῆς ἐκπαιδεύσεως. Τότε θέλει συμπληρωθῇ ἡ Ἑλληνικὴ ἐλευθερία ὅταν ἅπαντες φωτισθῶσι καὶ μάθωσι νὰ ἐκτιμῶσι τὴν θέσιν των καὶ τὸ ὄψος τῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν καθηκόντων τοῦ Ἑλλήνος πολίτου. Καθιερώσαμεν τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν, ἥτις εἶναι ἡ βᾶσις ὅλων τῶν ἐξουσιῶν καὶ πάσης ἐπιβροῆς, διότι ἐκδηλοῖ τὴν γενικὴν τοῦ ἔθνους θέλησιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λαὸς ἐκλέγει τοὺς ἀρχοντάς του δικάζει, πρέπει νὰ

ἡνάι εἰς θέσιν νά κρίνη περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ψήφου αὐτοῦ.
Ἄς τὸ εἰπωμεν κύρια μεγαλοφώνως, ἄς νομοθετώσιν αἱ Συνελεύσεις καὶ αἱ Βουλαι νόμους ἐλευθερίας, τὸ ἀληθὲς ἐργαστάσιον ἔνθα κατεργάζεται, καρποφορεῖ ἡ ἐλευθερία, εἶναι τὸ ΣΧΟΛΕΙΟΝ.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι πλήρης δικαίων προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων, πλήρης νέων ἰδεῶν συγκεχυμένων μὲν εἰσέτι, ἀλλ' ἂν βοηθηθῆ ἀρμοδίως, θέλει κατορθώσει νά ρυθμίση καὶ ὀρίση αὐτάς ὅπως ὀδεύσῃ βασιμῶς πρὸς τὸ μεγαλεῖον του. Πιστεύει εἰς τὴν πατριὸν θρησκείαν ἣτις τὸν ἔσωσε, εἰς τὴν πατρίδα του, ἣτις ἦτο μεγάλη καὶ ἔνδοξος, πιστεύει εἰς τὸ μέλλον αὐτῆς μεγαλεῖον. Ἐχει, οὕτως εἰπὶν, τὸν ἱερὸν πυρετὸν τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας, διψᾷ παιδείας. Ἄς καλέσωμεν αὐτὸν, ἄς τῇ ἀνοίξωμεν τοὺς ὄψασυροὺς τῆς ἐπιστήμης, ἄς φωτίσωμεν τὴν διάνοιαν του μορφοντες τὴν εὐγενῆ καρδίαν του. Οἱ πατέρες ἡμῶν εἶδον καὶ διέπραξαν μεγάλα ἔργα ἐκπλήξαντα τὸν κόσμον σύμπαντα. Ἐδίδωξαν βαρβάρους δεσπότης, παρέδωκαν ἡμῖν πατρίδα ἐλευθέρην, ἐνομοθέτησαν συντάγματα, νόμους ἐν ὀνόματι τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας, περιήγαγον ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς μάχης νικηφόρον τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Ἴδου ὁ κληρὸς αὐτῶν, ἦτο μέγας.» Τῆς νεωτέρας γενεᾶς δὲ ποῖον εἶναι τὸ ἔργον; Ἐκεῖνοι ἐδίδωξαν τὸν τύραννον, ἡμεῖς νά καταστρέψωμεν ἕτερον τύραννον τὴν ἀμάθειαν καὶ τὰς προλήψεις, νά καλέσωμεν τὸν λαὸν εἰς τὴν διανοητικὴν ζωὴν, νά ἐνώσωμεν πάντας ἐν τῇ ἱερᾷ κοινῶνίᾳ τῆς ἰδέας, νά ἐμπνεύσωμεν τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν μάθησιν καὶ νά ἐξαπλώσωμεν τὰ εὐεργετήματα τῆς παιδείας εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

Τ Ε Λ Ο Σ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΝΤΑ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΟΥ

ΛΟΓΟΙ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑ

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΤΗΣ 13 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1888.

«Τὸ Ἐμπόριον εἶναι ἡ πρώτη τῶν ἐπιστημῶν».

(Σ).

Ἀπογοητευθεὶς ἐκ τῆς πρὸς τὰ πνευματικὰ ἔργα ἀξιοκατακρί-
του τῆς παρ' ἡμῖν κοινωνίας ἀδιαφορίας, εἰς ἣν κυρίως ἀφείλεται
καὶ ἡ διακοπὴ τῶν τόσῳ ὠφελίμων διδασκαλιῶν τῆς «Σχολῆς
τοῦ Λαοῦ» δὲν ἤθελον ἐπιχειρήσει ν' ἀνέλθω πάλιν ἐπὶ τῆς ἔδρας
αὐτῆς ἀν δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελέσω καθήκον φιλικῆς ὑπὲρ ἑξ-
ου εἰς τὸ ἐπίστον ἐκ τῆς ἀρμεδιότητός μου ἀφείλω νὰ συντελέσω.

Διὰ τοῦτο κληθεὶς ὑπὸ τῆς ἀξιοσύμου διε' ὕψωσης τῆς ἰδρυομέ-
της ἐν Πάτραις πρακτικῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς, ὅπως ἀπαγ-
είλω τὸν ἐναρκτήριον αὐτῆς λόγον, θεωρῶ ἑμαυτὸν εὐτυχη-
τότι μοι παρέχεται πάλιν ἀφορμὴ νὰ ποιήσω λόγον περὶ ἀντικει-
μένου οὐτινος ἀπὸ εἰκοσαετίας ἤδη δὲν ἐπαυσάμην καταδεικνῶν
ἣν μεγίστην χρησιμότητα.

Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἶναι ἡ χρησιμότης τῆς ἐμπορικῆς ἐκ-
παιδεύσεως καὶ αἱ γνώσεις αἱ ἀπαιτούμεναι: παρὰ τοῖς ἐπιδοθησα-
μένοις: εἰς τὸ ἐμπ.ρικὸν στάδιον.

Ἡ χρησιμότης τῆς ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς
ἐν Ἑλλάδι ταχυτέρας αὐτῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῇ δημοσίᾳ παιδείᾳ
ῤεπεί νὰ καταδειχθῇ τόσῳ μάλλον ὅσο παρ' ἡμῖν ἐπεκράτησε καὶ
ἐπικρατεῖ δυστυχῶς ἢ σφαλερὰ ἰδέα ὅτι: τὸ ἐμπόριον εἶναι ἐπάγ-
μα ἐμπειρικόν, οὐδεμιᾶς χρήζον μελέτης ἢ προπαρασκευῆς,
καὶ μόνον ὑπὸ τῆς εὐνοίας τῆς τύχης προαγόμενον. Τσιαύτη
εἶναι: βεβαίως ἢ περὶ ἐμπορίου ἰδέα τῶν λογομένων πραγμ.

ἔειπὼν ἡ ἐργαστηριαρῶν, οἵ ὅποιοι ἐν τῷ περὶ ὀρισμένῳ
καὶ ἀχάρι: κύκλῳ τῶν γλίσχρων ἐργασίων των, δὲν δύνανται νὰ ἐν-
νοήσωσι κἄν τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἐμπορίου. Δι' αὐτοὺς
τὸ ἀγοράζειν εὐθὺνὰ καὶ μεταπωλεῖν ἀκριβώτερα ἀποτελεῖ ἕλην
τὴν ἐμπορικὴν ἐπιστήμην. Τὰ παραδείγματα δὲ ἀνθρώπων ἀμα-
θῶν, τυχαίως πλουτιομένων διὰ τοῦ ἐμπορίου, συνετέλεσαν εἰς τὴν
ἐνίσχυσιν τῆς ἰδέας ταύτης, ἀσυμβιβάστου πρὸς τὸν ἠθικὸν καὶ
κοινωνικὸν σκοπὸν τοῦ ἐμπορίου. Ἄφ' ἐτέρου αἱ ἐν τοῖς σχολεί-
οις ἡμῶν σπουδαὶ εἰσὶν οὕτως διωργανισμέναι ὥστε δὲν παρα-
σκευάζουσι τοὺς νέους πρὸς τὴν πρέπουσαν ἐκτίμησιν τοῦ ἐμπο-
ρίου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ. Αἱ ἀριστοκρατικαὶ
προκαταλήψεις αὗται, αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ τῶν ἀρχαίων κατὰ
τῆς ἐργασίας ἀναμνήσεων, ἔσχον τὰς ἑλευθεριώτερας συνεπειὰς ἐπὶ
τῆς νεωτέρας ἡμῶν κοινωνίας, ἰδίως τὴν ἐπισώρευσιν ὑπὲρ τὸ μέ-
τρον εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἐλευθερίων λεγομένων ἐπαγγελμά-
των, τῆς θεσιθρίας καὶ ἐφημεριδογραφίας καὶ τοῦ κηφηνισμοῦ
ἐξ ὧν ἐπήγασαν αἱ καταχρήσεις, ὧν ὁσημέραι καθίσταται ἡ πα-
τήρις ἡμῶν θύμα ἀξιοθρήνητον. Ἄνάγκη νὰ καταπολεμήσωμεν
τὰς προκαταλήψεις ταύτας καὶ ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι τὸ ἐμπόριον
κέκτηται μέγιστον καὶ εὐγενέστατον ἠθικὸν καὶ κοινωνικὸν προ-
ορισμὸν, ὅτι ἐγκτεται μεγάλη σήμερον ἀξιοπρέπεια ἐν τῷ ἐμπο-
ρικῷ ἐπαγγέλματι ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμοις νὰ μὴ θεωρῆ αὐτὸ ὁ ἔμπο-
ρος ὡς μόνον μέσον κέρδους ἀλλὰ καὶ νὰ ἐννοῆ τὰς ὑψηλὰς αὐτοῦ
ἐπόψεις, νὰ ἦναι ἐντιμος, καὶ νὰ μὴ ἀποξενουταὶ ἀπὸ πάσης νο-
ητικῆς ἐπασχολήσεως.

«Τῶντι ἀφ' οὗ διὰ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ τὸ ἐμπόριον
κατέστη δύναμις ἰσχυρὰ προσεγγίζουσα τοὺς λαοὺς καὶ καθι-
στῶσα αὐτοὺς ἀμοιβαίως ὑποτελεῖς, ἀφ' οὗτοῦ ἡ ἀνακάλυψις νέων
χωρῶν καὶ προϊόντων ἀγνώστων τοῖς ἀρχαίοις ἐπολλπλασίασα
τὰς σχέσεις καὶ τὰ συμφέροντα μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν
ἔθνῶν, τὸ ἐμπόριον ἐθεωρήθη ὡς ἐπισημὴ μεγίστης σπου-
δαϊότητος, ἧς καὶ οἱ ἐλάχιστοι κλάδοι: ἔτυχον ἀμετρήτου ἀναπτύ-
ξεως. Ἡ ναυτιλία, ὁ ἐξοπλισμὸς, αἱ ἀσφάλειαί, αἱ παραγγελίαι αἱ
συναλλακτικαὶ ἐργασίαι, αἱ πρῶται ὕλαι, τὰ γεωργικὰ καὶ βιο-
μηχανικὰ προϊόντα. αἱ ἐπιχειρήσεις τῆς μεταφορᾶς καὶ τὰ μέσα
τῆς συγκοινωνίας ἐπροκάλεσαν ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου τὴν προσε-
χὴν τοῦ ἐμπορίου. Ὅστε ὁ ἀξίος τοῦ ὀνόματός του ἔμπορος ὀφεί-
λει νὰ γνωρίζῃ ὄχι μόνον τὴν λογιστικὴν, τὴν ἐμπορ. νομοθε-
σίαν, τὰς ἀρχὰς τῆς πολ. οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθιμα, τοὺς
πόρους, τοὺς κινδύνους ὄλων τῶν ἐμπορ. ἀγορῶν νὰ ἦναι κατ-
αρχὸς τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς στατιστικῆς τῶν μερῶν μεθ' ὧν δια-
τηρεῖ ἐμπορικὰς σχέσεις, νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὴν γλῶσσαν των.
Τὸ σύνολον ὄλων αὐτῶν τῶν γνώσεων ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστήμην

τοῦ ἐμπορίου ἢς ἡ μεθοδικὴ διδασκαλίαι, μεγάλως τιμωμένη ἐν Ἑυρώπῃ, ἐτελειοποιήθη ἐσχάτως διὰ τῶν ἐμπορικῶν σχολῶν τῆς συστάσεως τῶν ὁποίων τὴν πρωτοβουλίαν ἐν Γαλλίᾳ ἔλαβον οὐκ αἰ κυβερνήσεις ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔμποροι, οἱ ἐμπορικοὶ τῶν σύλλογος, καὶ πρὸ πάντων τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, ἀληθεὶς κηδεμόνες τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ἐμπορίου. φροντίζοντα νὰ υποβάλλωσι πεφωτισμένας γνώμας καὶ νὰ εἰσαγάγωσι πάντα τὰ μέσα ὅσα συντελοῦσι εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς Βιομηχανίας αὐτῶν.

Τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας ἐμιμήθησαν πάντα τὰ πεφωτισμένα κράτη ἰδρύσαντα ἔκτοτε σχολὰς ἐμπορικὰς ἃς μακρὸν θὰ ἦτο νὰ σὰς ἀπαριθμήσω.

Μόνη ἡ Ἑλλάς, ὁ φύσει ἐμπορικώτερος οὗτος τῆς Μεσογείου λαὸς, στερεῖται παντελῶς ἐμπορικῶν σχολῶν, ἡ δὲ ἔλλειψις αὐτῶν δύναται μόνη νὰ ἐξηγήσῃ τὴν βραδύτητα τῶν ἐμπορικῶν ἐροῶδων χώρας ἣτις ἔπρεπε νὰ δεσπόζῃ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ οὐκ μόνον δὲν ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, εἴτε κυβερνητῶν, εἴτε ἐμπόρων, φροντίς περὶ τὴν ὀργάνωσιν ὅσον ἐνεστο τελεῖται ἐμπορικῶν διδασκῆριων, ἀλλὰ χάριν οἰκονομίας καταργήθησαν πρὸ ἑτῶν τὰ ἐν τοῖς Γυμνασίοις Σύρου καὶ Πατρῶν **ἐμπορικὰ τμήματα**, τὰ ἀπὸ τοῦ 1856 συσταθέντα διὰ Β. διαταγμάτων (1) αὐτὰ, καὶ τοὶ μὴ ἐφαρμοζόμενα σήμερον, χρησιμεύουσιν εὐλάχιστον ὡς ἐπίσημος παρ' ἡμῖν ἀναγνώρισις τῆς ἀνάγκης τῆς συστηματικῆς τῶν ἐμπορευομένων μορφώσεως δι' εἰδικῶν γνώσεων.

Ποῖται ἤδη αἱ γνώσεις αὗται; Αἱ γνώσεις ὧν ἔχει ἀνάγκην πᾶς ἐπιδοθησόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον εἶναι πολλαὶ καὶ ἀπαιτοῦσιν μακρὰς σπουδὰς. Εἰς τὰ προγράμματα τῶν ἐμπορικῶν Σχολῶν, πρώτη ἀναγράφεται ἡ γνώσις τῆς **Ἐμπορικῆς Ἀριθμητικῆς** καὶ τῆς **Καταστιχογραφίας**, ὧν ἡ χρησιμότης εἶναι πασίγνωστος. Πᾶς ἔμπορος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὴν ἐμπορικὴν ἀριθμητικὴν ἣτις εἶναι ἡ θεμελιώδης ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου, νὰ ᾔναι ἀριστος λογιστὴς οὐκ μόνον μετὰ τὸ κονδύλιον ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν διάνοιαν, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης χρονοτριβῆς, ἔτοιμος νὰ λύσῃ οἰονδήποτε πρόβλημα καὶ νὰ καταστρώσῃ κάθε λογαριασμὸν ἀπαιτήτως, νὰ δύναιται νὰ κρατῇ καλῶς τὰ βιβλία του ὧν ἡ τακτικὴ σύνταξις, ἦν ἡ **καταστιχογραφία** διδάσκει, τῷ ἐπι-

τρέπει νά λαμβάνη καθημέραν γνῶσιν τῆς θέσεώς του. Τὰ ἔμπορ. βιβλία εἶναι ὁ ἀναγκαῖος βοηθὸς τοῦ ἔμπορίου καὶ ἡ καλλιτέρα ἐγγύησις τῶν ἔξεων τῆς τάξεως καὶ οἰκονομίας, ἀνευ τῶν ὁποίων ὁ ἔμπορος δὲν δύναται νά εὐδοκιμήσῃ. Καλῶς κρατούμενα καθίστανται μάρτυρες ἀδιάφθοροι, ἔτοιμοι πάντοτε νά τὸν καταδικάσωσι ἂν ᾖ ἡνε δόλιος ἢ νά τὸν δικαίωσωσι ἐν περιπτώσει πτωχεύσεως. Οὕτως ἡ ἐπιστήμη τῆς συντάξεως τῶν ἔμπορικῶν βιβλίων ἀνυψοῦται εἰς ἐταστὴν τῆς συνειδήσεως τοῦ ἔμπορου. Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τοὺς ἔμπόρους ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἀνεγνωρίσθη χρήσιμος ἡ Καταστιχογραφία ἢ Διπλογραφία, ὥστε δὲν ἐδίστασαν νά τὴν εἰσαγάγωσιν ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὰς βιοτεχνικὰς σχολὰς καὶ τὰς ἑσπερινὰς διὰ τοὺς ἐργάτας παραδόσεις. Ἡδὴ ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ πρὸ πάντων ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ Διπλογραφία διδάσκεται εἰς τὰς νεάνιδας ὅπως καταστῶσιν ἱκαναὶ νά λάβωσι θέσιν ὡς ὑπάλληλοι εἰς ἔμπορ. κατάστημα.

Ἡ Ἐμπορικὴ Γεωγραφία, ἡ περιγράφουσα εἰδικῶς τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἔμπορικὴν κατάστασιν πάντων τῶν κρατῶν τοῦ κόσμου, ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ὡς μάθημα ἀναγκαιότατον εἰς τοὺς ἔμπορευομένους, διότι διδάσκει αὐτοὺς ὁποῖα ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία ἐκάστης χώρας, ὅποια τὰ προϊόντα ἄτινα παράγει, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ ἐν χρήσει νομίσματα, μέτρα καὶ σταθμὰ, ὅποια ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἔμπόριον, αἱ συνήθειαι ἐκάστης ἀγορᾶς, αἱ εὐκολίαι αὐτῆς, αἱ μετὰ τῶν ἄλλων χωρῶν σχέσεις, αἱ ἔμπορικαι συμβάσεις, ποῖοι οἱ δασμοὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, ποῖα τὰ πιστωτικὰ καὶ ἀσφαλιστικὰ ἐκάστης πύλεως καὶ ἰδρύματα κ.τ.λ. Τοιαύτας χρήσιμους πληροφορίας παρέχουσα ἡ **Ἐμπορικὴ Γεωγραφία** δικαίως ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ὡς ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον μάθημα οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς ἔμπορευομένους ἀλλὰ εἰς πάντα ἀνθρωπὸν φιλομαθῆ (1) ἄστυχῶς παρ' ἡμῶν ἡ σπουδὴ τῆς Γεωγραφίας καθ' ὅλου διατελεῖ ὅλως πρηνελημένη ἐνῶ ἔπρεπε νά καταλάβῃ τὴν προσήκουσάν αὐτῇ θέσιν ἐν τῇ δημοσίᾳ ἐκπαιδεύσει.

Πάντα τὰ ἔμπορεύματα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν **Ἐμπορικὴν ὕλην**, εἰσὶν ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας σπουδῆς καὶ μελέτης διὰ πάντα ἔμπορον. Ἡ ἐξέτασις καὶ περιγραφή τῶν ἔμπορευμάτων, φυσικῶν ἢ τεχνικῶν, τῆς πηγῆς αὐτῶν, τῶν χαρακτῆρων, τῶν διαφόρων ποιότητων, τῶν ἀλλοιώσεων ἢ νοθεύσεων, τῶν μέσων τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν κ.τ.λ. ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς **Ἐμπορευματολογίας**, (mercologia) ἧς ἡ γνῶσις, καίτοι δυσχερῆς, ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἔμπορον συμπληρουμένη διὰ τῆς

(1) Ὅρα ἡμετέραν «Ἐμπορικὴν Γεωγραφίαν» τυχοῦσαν κυβερνητικῆς ἐγκρίσεως, Βιβλιοπωλεῖον «Ὁ Κάδμος» Α. Πάγκα. Πάτραι 1879.

χρονοῦ πείρας. Καθόσον δὲ ἡ ἐμπορευματολογία ἐκθέτει ἰ τὰς διαφόρους ἐν χρήσει εἰς τὴν βιομηχανίαν μεθόδους πρὸς τασκευὴν τῶν διαφόρων ἐμπορευμάτων, καλεῖται ἐμπορικὴ καὶ μηχανικὴ **Τεχνολογία**, χρησιμωτάτη μὲν εἰς τὸν ἔμπορον ἰ βιομήχανον, ἀλλὰ ὡς προαπαιτούσα καὶ γνώσεις ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι ἀκόμη ξένη εἰς τὸν τόπον μας, ἀφοῦ καὶ Εὐρώπη μόλις πρὸ τιῶν ἀνεγρήφῃ εἰς τὰ προγράμματα ἐν εἰδικῶν τοῦ ἐμπορίου σχολῶν (*Technologie commerciale et industrielle*), ἐν αἷς ἡ μόρφωσις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν καταπληκτικὴν πρόσοδον τῶν ἐπιστημῶν ἐκείνων δι' ὧν πολυειδῶς καὶ υμασίως ἀνεπτύχθη ἡ νεωτέρα βιομηχανία, περιβληθεῖσα ἐπιημονικὸν χαρακτήρα.

Ἡ γνώσις τοῦ **Ἐμπορικοῦ νόμου** καὶ τῆς ἀφορώσης εἰς ἐμπόριον νομοθεσίας, ἔστω καὶ στοχειώδης, εἶναι τὸ ἀναγκαῖον μπλήρωμα πάσης ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ χρησιμότης σπουδῆς τῆς νομοθεσίας ταύτης κατέστη ἀναντίρρητος. «Ὁ ἐμπορικὸς νόμος προστατεύει τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ κανονίζει τοὺς τύπους καὶ τὰς συνεπείας αὐτῶν, ἡ γνώσις δὲ τῶν κυριωτέρων αὐτοῦ διατάξεων παρίσταται ἀναγκαῖοτάτη καὶ εἰς τοὺς ἐμπόρους ὑπὸ τὴν διπλὴν ἔποψιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν καὶ τῶν τῆς κοινωνίας. Διότι καθόσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα, διὰ τῆς μελέτης τοῦ Ἐμπορικοῦ νόμου, ὁ ἔμπορος θέλει ἐκτιμήσει δεόντως τὰ δικαιώματά καὶ τὰς ὑποχρεώσεις του, χαραττων οὕτω κανόνα τιμίας καὶ ἀσφαλοῦς διαγωγῆς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του. Καθόσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν κοινωνίαν ὁ ἔμπορος πρέπει νὰ καληταῖ ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ δικάσῃ τοὺς ὁμοίους του ὡς ἐμποροδικῆς ἢ ν' ἀποφανθῇ περὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ συμφερόντων τοῦ ἐμπορίου. Πῶς λοιπὸν θέλει δικαιοσύνη τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ὁμοίων του, πῶς θέλει ἐφαρμόσει τὸν νόμον ἀν' τυγχάνῃ ὁμοίους τῶν στοιχειωδῶν αὐτοῦ διατάξεων;» (1)

Εἰς τὴν ἐμπορικὴν νομοθεσίαν ἀνάγονται καὶ αἱ διατάξεις, ἰ ἀφορώσαι εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, εἰς τὰ χρηματικὰ ἐπιμελητήρια, τὰ τραπέζια, τὰ τελωνεῖα καὶ πάντα τὰ χάριν τοῦ ἐμπορίου δημόσια ἰδρύματα, ἰδίως δὲ εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην τῶν Ἐμποροδικειῶν τὰ ὁποῖα δικάζουν τὰς μεταξὺ ἐμπόρων διαφοράς.

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ κυριώτεραι εἰδικαὶ γνώσεις αἱ συνιστώσαι τὸν ἀληθῆ ἔμπορον τῆς ἐποχῆς μας, γνώσεις ποικιλόμεναι ἀνα-

(1) Ἰδὲ «Στοιχεῖα τοῦ Ἐμπορικοῦ νόμου» ὑπὸ Σ. Κ. Γεωργίου, ἐν τῇ εἰσαγωγῇ.— Τύποις «Κάδμου» 1879, Πάτρας.

λόγως τοῦ εἶδους τοῦ ἐμπορίου, ὃ ἐξελέξατό τις καὶ καθ' ἐκάστην συμπληρούμεναι ἢ τελειοποιούμεναι ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς πρόδου. Τὸ ἐμπόριον ὑπέκει εἰς ἀδιάκοπον ἀνάγκην κινήσεως. Τὰ ἔθιμά του μεταβάλλονται κατὰ τὰς ἐποχάς, τοὺς τόπους καὶ τὰς περιστάσεις, οἱ διέποντες αὐτὸ νόμοι συχνὰ τροποποιούνται, ὁ νομισθῆτης μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς ἀναγκάζεται νὰ τοὺς ἀναθεωρήσῃ, νὰ τοὺς βελτιώσῃ εἰσάγων εἰς αὐτοὺς ὠφελίμους διατάξεις, ἅς ἦτο ἀδύνατον νὰ προῖδη, ἀλλὰ ἐπιβαλλομένης χάριτι τῆς πρόδου τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐν πρᾶγμα μένει ἀμετάβλητον ἐν τῷ ἐμπορίῳ, τὰῦτα εἶναι τὰ ἠθικὰ προσόντα, ἃ ἀπαιτεῖ, καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ μορφώσεως τῶν μελλόντων νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον νέων, ἐπιτραπήτω μοι νὰ εἶπω ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν προσόντων αὐτῶν.

Ἡ τιμιότης εἶναι ὁ πρῶτιστος καὶ ἀπαραίτητος ὄρος τῆς εὐδοκίμησης εἰς πάντας τοὺς ἐμπορικοὺς ἢ βιομηχανοὺς κλάδους. Ἡ τιμιότης εἶναι κανὼν ἀπόλυτος, ὅχι μόνον διότι ἐπιβάλλεται ὡς νόμος ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ διότι εἶναι τὸ ἀσφαλῆστερον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ. Ἐμπόρος οὐ ἡ τιμὴ τῆς εἶναι ἀμφίβολος δυσκόλως προάγεται καίτοι προικισμένος μὴ ἄλλα προσόντα ἀγγινοίας, δραστηριότητος, καὶ ἐγκαρτερήσεως. Ὁ ἐμπνέων ὁμως ἐμπιστοσύνην καὶ μὲ ὀλιγωτέρας προσπάθειαι προχωρεῖ εἰς τὸ στάδιόν του ἀσφαλῶς, εὐδοκίμει καὶ πλοτίζει.

Μετὰ τὴν τιμιότητα, ἡ **ὀρθοφροσύνη** (bon sens) εἶναι προσόντον διὰ τὰς ἐμπορικὰς ἐργασίας, κανονίζουσα τὰς φαντασιοπληξίας καὶ μετριάζουσα τὰς παρεκτροπὰς καὶ ἡ **ἐνεργητικότης** εἰς τὰς ὑποθέσεις. Ὁ ἐμπόρος θέλων νὰ ᾔναι δραστήριος, νὰ μὴ χάνῃ διόλου τὸν καιρὸν τοῦ ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῖ αὐτὸν, ἀποκτᾷ τὴν ἔξιν ταύτην, ἣτις φέρει πρὸς τὴν τάξιν, τὴν κανονικότητα καὶ ἐξουμένην τότε μεταξὺ πάντων τῶν ἐργαζομένων ἐν τῷ ἐμπορικῷ τοῦ οἴκου. Ἐν τέλει ἡ **ἐπιμονὴ** ἢ ἐγκαρτερήσεις εἶναι μέσον ἰσχυρὸν ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ, φθάνει νὰ ᾔναι λογικὴ καὶ νὰ μὴ διακινδυνεύῃ τὸ μέλλον τοῦ ἐμπορίου.

Ὅλα τὰ προσόντα ταῦτα προμηθεύουσι τὴν **πίστιν** (credit) ἄνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ τις. **Ἡ πίστις εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἐμπορίου** ἀποκτᾶται βαθμηδὸν καὶ καποφορεῖ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπαλλήλου. νέος ὁ ἐργαζόμενος ὡς ὑπάλληλος, ὁ προικισμένος μὲ τὰς ἀνωτέ ἐκτεθείσας γνώσεις, ὁ συντελέσας διὰ τῆς προσωπικῆς του ἀξίας, τῆς τιμιότητός του, τῆς φιλοπονίας τὸν εἰς τὴν πρόδόν του ἐπιχειρήσεων, λαμβάνει ἀμοιβὴν διὰ τῆς προαγωγῆς του εἰς ἀντισωπον ἢ πρᾶκτρα τοῦ οἴκου ἐκεῖνου. Ἐὰν δὲ κατόπιν φανῇ ἔξιος τῆς ἐμπιστοσύνης, τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ἀρωγῆς τῶν γρισάντων αὐτὸν, οὗτοι θέλουσι τῷ χορηγήσει τὰ κεφάλαια καὶ

πίστιν ὅπως ἐργασθῆ πλέον δι' ἴδιον λογαριασμόν. Ὑπὸ τοιαῦτα προσόντα τὸ ἐμπορικὸν στάδιον παρέχει μέλλον ἐπιζήλον καὶ ἀσφαλές εἰς τοὺς τιμίους καὶ φιλοπόνους νέους τοὺς προπαρὰσκει ἰαζομένους εἰς τὴν ἐξάσκησιν αὐτοῦ δι' εἰδικῶν σπουδῶν.

Προσεπάθησα, ὅσον ἡδυνάμην συντόμως, νὰ παραστήσω τὴν χρησιμότητα τῆς ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως. Μοὶ μένει ἤδη, περὰ τῶν τῶν λόγων, νὰ ἐκφράσω καὶ πάλιν τὴν εὐχὴν τῆς ταχυτέρας καὶ παρ' ἡμῖν εἰσαγωγῆς αὐτῆς, ἰδρυομένων τοιούτων ἐμπορικῶν σχολῶν εἰς τὰς κυριωτέρας τοῦ Βασιλείου ἐμπορικῆς πόλεις, τῇ μερίμνῃ ὄχι μόνον τῶν κυβερνώντων ἀλλὰ καὶ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῷ ἐμπορίῳ, τῶν λατρευόντων οὐ μόνον τὸν κερδοφῶν ἀλλὰ καὶ τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν».

Τὴν εὐχὴν ταύτην συμμερίζονται πάντες οἱ ὁμολογοῦντες ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ προσήλωσις εἰς τὴν κλασικὴν ἐκπαίδευσιν εἶναι ἀφορμὴ ἡθικῆς ἀνισορροπίας ἀγούσα εἰς τὰς θλιβερωτέρας συνέπειας. Ἀντὶ τούτου ν' ἀναθρέψωμεν καὶ νὰ φωτίσωμεν τοὺς νέους ὥστε νὰ καταστῶσι ἱκανοὶ παραγωγεῖς, στρέφοντες τὴν διανοίαν των πρὸς τὰ πολλαπλᾶ καὶ ἀνεξάρτητα στάδια ἄτινα παρουσιάζει ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον, δὲν ἐσκέφθημεν μέχρι τοῦδε παρὰ πῶς νὰ δημιουργήσωμεν λογιστάτους, δόκτορας, δικηγόρους κτλ. Καίρως πλέον ν' ἀποτραπῶσιν ἐκ τῆς σφαλερᾶς ταύτης ὁδοῦ καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὅτι οἱ ἀληθεῖς παράγοντες τῆς εὐημερίας τῆς ἡμετέρας χώρας δὲν εἶναι οὔτε οἱ θεοι οὔτε οἱ πολιτικοὶ παράσιτοι καὶ οἱ κηφήνες, ἀλλ' οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ ἔμποροι, ἦτοι οἱ ἐργαζόμενοι, ὅτι εἰς αἰῶνα θετικόν, οἷος ὁ ἡμέτερος, αἱ βιομηχανικαὶ καὶ αἱ **ἐμπορικαὶ σχολαὶ** πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ ἀσφαλέστερα θεμέλια τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἐν τοῖς διανοητικοῖς τοῦτοις φυτωρίοις οἱ νέοι θέλουσιν παραλαμβάνει τὰ στοιχεῖα τῆς πρακτικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐργασίας διὰ νὰ γονιμοποιήσωσι δι' αὐτῶν κατόπιν τ' ἀπέραντα στάδια τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.

Θὰ χρειασθῆ ἴσως καιρὸς ὅπως εἰσχωρήσωσιν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν νέων μας αἱ ἀλήθειαι αὗται τὰς ὁποίας ἀποκρύπτει ἀπ' αὐτῶν τὸ κακῆ μοίρα ἰσχύον ἀκόμη μονότονον σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλ' ἂν ἡ μόρφωσις παρ' ἡμῖν ἐμπόρων τελείων ἦνε ἀναγκαῖα ἄς μὴν ἀναμένωμεν αὐτὴν ἀπὸ τὴν μόνην κυβέρνησιν. Χρειαζόνται καὶ αἱ προσπάθειαι τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ προτροπῆς εἰς ἣν ὀφείλονται πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ νοητικὴν τῶν λαῶν βελτίωσιν, εἰς τὸν φωτισμόν, τὴν ἡθικοποίησιν, ὧν ἀνευ οὔτε θάλλει οὔτε διατηρεῖται ἡ ελευθερία, ὁ πρῶτιστος οὗτος ὅρος τῆς ὑπάρξεως καὶ προόδου τῶν ἐωτέρων κοινωνιῶν.

Τιμή λοιπὸν καὶ τιμὴ μείστη εἰς πάντας ὅσοι ἐνόησαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐμπορικῆς διδασκαλίας καὶ καταγίνονται εἰς τὴν θεραπείαν αὐτῆς διὰ συγγραμμάτων ἢ συστάσεως σχολῶν. Τιμὴ καὶ ἔπαινος εἰς τοὺς διδάσκοντας ὅτι τὸ ἐμπόριον κατέστη ἄξιον πάσης τῆς φιλοδοξίας τοῦ ἐμπόρου. Ἐὰν σήμερον τὰ κολοσσαῖα ἐργαστασία τῆς πολυδαϊδάλου βιομηχανίας ἐργάζονται διατρέφοντα ἑκατομμύρια ἐργατῶν, ἐὰν αἱ ἀμαξοστοιχίαι βαρῶς φορτωμέναι, διασταυρῶσιν ἀπαύστως τὰ σιδηροδρομικὰ συμπλέγματα, ἐὰν ἀπειράριθμα ἀτμόπλοια διασχίζωσι τοὺς ὠκεανούς, ἐὰν πρὸς εὐκολίαν τῆς συγκοινωνίας διατρυπῶνται ὄρη οὐρανομήκη καὶ ἐνῶνται διὰ διωρύγων θάλασσαι, πᾶσα ἡ θαυμασία αὕτη δραστηριότης ὀφείλεται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐμπόρου.

Τὸ Ἐμπόριον τοιοῦτοτρόπῳ ἀναφαίνεται ὡς μία δύναμις τῆς χώρας, ἢ μεγαλειτέρα ἴσως. Τὴν δύναμιν ταύτην πρέπει παντὶ σθένει νὰ περιβάλλωμεν μὲ τὴν προστασίαν καὶ τὰ φῶτα ὧν εἶνε ἄξια ἐν τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν ἐργῶν τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ταχυτέραν ἀνάπτυξιν πάντων τῶν κλάδων τῆς Ἐθνικῆς παραγωγῆς.

Ἐν Πάτραις 1 Φεβρουαρίου 1888.

Γ.

Η ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΙΣ
ΕΓΚΑΙΝΙΟΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ
ΤΗΣ
ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Φίλη δμήγυρις,

Τὸ Ἴδρυμα, οὗτινος σήμερον πανηγυρίζομεν εὐέλπιδες τὰ ἐγκαίνια, πρόωρισται ὅπως ἐξυπηρετήσῃ μέγαν ἀληθῶς ἔθνικὸν σκοπὸν. Εἶναι ἀρτιγενὴς κλάδος τῆς **Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας**, τοῦ καλλικάρπου ἐκείνου δένδρου, τὸ ὅποιον ὑπὸ τὸν αἰγλήεντα καὶ μαγευτικὸν τῶν Ἀθηνῶν οὐρανὸν καὶ κατέναντι τοῦ ἀθανάτου Παρθενῶνος ἐφύτευσαν καὶ ἐπεριποιτήθησαν ἔθνικα εὐεργέται, καὶ τοῦ ὁποίου τοὺς μελίφρονας καρποὺς δρέπει σύμπας ὁ Ἑλληνισμός.

Δικαίως καυχᾶται τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπὶ τῇ ἀμέτρῳ πληθεῖ τῶν μεγάλων αὐτοῦ εὐεργετῶν. Οὐδεὶς ἴσως λαὸς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ παρομοίαν φιλογενῆ ἀφοσίωσιν καὶ πατριωτικὴν αὐταπάρνησιν. Ἡ πατρίς καθεκάστην νέα ἀναγράφει ὀνόματα ἐν τῇ χρυσῇ τῶν εὐεργετῶν αὐτῆς στήλῃ.—Χάρις εἰς αὐτοὺς ἐπαιδαγωγὴν τὸ γένος ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῷ πολιτισμῷ, δι' αὐτῶν ἐγαλουχήθη τὸ γάλα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆ συνδρομῇ αὐτῶν ἔθραυσεν ἥρωικῶς τοὺς βαρυστάτους κλοιοὺς τῆς ὁσμаниκῆς δουλείας. Οἱ ἰδελφοὶ Ζωσιμαδαί, ἀντὶ γυναικῶν καὶ τέκνων καταστήσαντες ἰούμφην αὐτῶν τὸ Ἰνδάλμα τῆς δουλευούσης πατρίδος, ἐθυσίασαν ῥοῦτον ἀμύθητον ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ γένους. Ἰπῆρξαν ἔ Μεδικοί τῆς Ἑλλάδος. Τούτους ἐμιμήθησαν κατὰ τὴν φιλοκατρίαν πλῆθος ἄλλων ἀξίων τέκνων τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ λοιπῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, διαθέσαντες πᾶρ τῆς ἀναγενομένης Ἑλλάδος τοὺς διὰ τῆς ἐντίμου ἐργασίας ὑτῶν ἀποκηθέντας θησαυρούς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευ-

θέρωσιν τῆς μικρᾶς ταύτης γωνίας τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τὴν ἔδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου Βασιλείου, δὲν ἔλλειψαν οἱ παντοτρόπως εὐεργετοῦντες αὐτό. Ἐκληροδότησαν ἑκατομμύρια ὑπὲρ τῆς ἐκπαίδευσῆς τῶν ἑλληνοπαίδων, ἀνήγειραν καὶ ἐξακολουθοῦν ἔτι ἀνεγείροντες διὰ κληροδοτημάτων καὶ βασιλικῶν δωρεῶν πολυτελεῆ μέγαλα καὶ ἀνέδειξαν τὰς νέας Ἀθήνας κέντρον τῶν φώτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, πόλιν μεγάλου πρᾶπῶν ἀνακτόρων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων διαπρεπῆ καὶ ἐπιβάλλουσιν κατέχει θέσιν τὸ περίπυστον **Ἀρσάκειον**, σεμνὴ ἔδρα τῆς **Π. Ἐταιρείας**, ἥτις, ἀναλαβοῦσα τὸ μέγα ἔργον τῆς παιδείας τῶν ἑλληνίδων καὶ ἀόκνως ἐργαζομένη, τὸ διὰ τῶν ἀμέσων αὐτῆς συνδρομῶν, τὸ δὲ διὰ τῆς γενναιωδῆς φιλομουσίας ἀνδρῶν, ἐπρόβλεψε καὶ προοίσει τὸ ἔθνος μὲ τὰ λαμπρῶτερα παιδευτήρια ἀνεκτιμῆτων ὠφελειῶν γινομένη πρόξενος εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ γυναικείου φύλου τῆς τε ἐλευθέρας καὶ δουλῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐταιρείας ταύτης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἐν εὐτελεῖ οἰκῆματι μέχρι σήμερον, ὅτε λειτουργεῖ ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ μεγάρῳ, ὅπερ ἤγειρεν ἡ φιλογένεια τοῦ ἀειδύμου **ΑΡΣΑΚΗ**, εἶναι βεβαίως περιέργως καὶ διδακτικῆ, ἀποτελεῖ δὲ τὸ εὐγλωττότερον αὐτῆς ἐγκώμιον.

Καὶ διὰ τὰ ἐγκωμιάσωμεν δεόντως τὸ ἔργον αὐτῆς, ὡς ἀναμνηθῶμεν εἰς ὅποιαν κατάστασιν ἀπαιδευσίας διατέλει τὸ γυναικεῖον φύλον πρὸ τῆς ἀπελευθέρωσῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἀς ἀναμνηθῶμεν ὅτι ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὀλίγιστα ὑπῆρχον ἀρρένων μόνον γραμματοδιδασκαλεῖα, διατηρούμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλὴν ὑπὸ κληρικῶν ἢ ὑπὸ ἄλλων λογιωτάτων λεγόμενα. Ποσὶ καὶ ποσὶ, ἐν γωνίᾳ ναοῦ τινος, ἐν καλύβῃ ἢ ἐν ὑπαίθρῳ, γέρων ἱερεὺς ἢ καλόγηρος ἢ πρεσβύτερος ἀνάπηρος ἐδίδασκε τὸ «Σταυρῶ βοήθει με», τὸν Ὀκτώηχον, σπανίως δὲ ἐπροβίβαζε τοὺς μαθητὰς του εἰς τὸ Ψαλτήριον. Διὰ τὸ ὀηλυθῶς γένος δὲν ὑπῆρχον ποσῶς ἔστω καὶ τοιαῦτα σχολεῖα. Ἐξαίρεσις δὲ σπανιωτάτη ἂν τις ἑλληνικῆς ἐγίνωσκε γράμματα. Μόνον τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν αἱ κόραι ἐδιδάσκοντο ἢ κατ' οἶκον ἢ μετὰ τῶν ἀρρένων, ὥστε ἐν γένει τὸ γυναικεῖον φύλον ἡμῶν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος εὐρέθη ἐντελῶς ἑστερημένον καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων γνώσεων.

Τοιαύτη κατάστασις ἀμαθείας, προῖν οὖν δουλείας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμβιδασθῇ μὲ τὸν χαρακτῆρα, μὲ τὰς εὐγενεῖς τάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, λαοῦ φιλελευθέρου, φλογιστοῦ ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς παιδείας καὶ ἀναγνωρίζοντος κάλλιστα ὅτι ἡ εὐθερία προάγεται καὶ καρποφορεῖ μόνον διὰ τῶν φώτων, διὰ τῆς διαπλάσεως τοῦ ἠθους, ἥτις ἐξηρτάτο τὰ μέγιστα ἐκ τῆς τῶν

Ἑλληνίδων παιδείσεως. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ καταβληθῆ τάχιστα μέριμνα περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ταύτης. Ἄλλ' αἱ περιστάσεις τότε ἦσαν δυσχερεῖς, ἀνώμαλοι, ἀφ' οὗ μετὰ ἑπταετῆ καταστρεπτικὸν ἀγῶνα ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχε τὰ μέσα ἵνα ἀναλάβῃ τὸ μέγα σχετικῶς βῆρος τῆς συστάσεως διδασκηρίων πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν θηλέων.

Περὶ αὐτῆς ἐμερίμνησαν κατὰ πρῶτον ξένοι τινες φιλέλληες, ἐγκαταστάντες ἐν Ἑλλάδι ἅμα ἐλευθερωθεῖσα, καὶ δὴ ὁ αἰδίδημος Χίλλ ἰδρύσκει τὸ ἐν Ἀθήναις Παρθεναγωγεῖον, ἐξ οὗ ἐξηλθον αἱ πρῶται πεπαιδευμέναι ἑλληνίδες καὶ αἱ πρῶται διδασκάλισσαι. Ἀλλὰ τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἴδρυμα δὲν ἐπήρκει εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας τοῦ ἀρτισυστάτου βασιλείου. Ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην ἐνὸς μεγάλου Ἑθνικοῦ διδασκηρίου τῶν θηλέων, δυναμένου νὰ ἐργασθῆ ἐπὶ βάσεων εὐρυτέρων καὶ ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔθνους Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ μέγα τοῦτο ἔθνικὸν ἔργον ἀνέλαβεν ἡ **Φιλικὴ Παιδευτικὴ Ἑταιρεία**, ἥτις συστάσα ἐν Ἀθήναις τὸν Ἰούλιον 1836 ἐνεκρίθη διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Αὐγούστου 1838 Β. Διατάγματος.

Κατὰ τὰ πρῶτα τῆς συστάσεως αὐτῆς ἔτη ἡ **Φ. Ἑταιρεία** προσόδους εἶχε μόνον τὰς συνδρομὰς τῶν μελῶν τῆς. Βαθμηδὸν ἕως διάφοροι φιλόμουσοι ἄνδρες προσήλθον ἀρωγοὶ εἰς τὸ μέγα αὐτῆς ἔργον, εὐεργέται αὐτῆς ἀναδειχθέντες. Ὁ μεγαλειότερος δὲ πάντων εὐεργέτης ὑπήρξεν ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ τέκνον καὶ αὐτὸς τῆς εὐάνδρου Ἡπίρου, ὅστις ἐκ τῆς καλῆς συζύγου του Ἀναστασίας ἐνεπνεύσθη τὴν ἰδέαν νὰ πράξῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ γυναικείου φύλου μεγάλην αὐτοῦ πράξιν. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ δι' ἰδία; δαπάνης 300 περίπου χιλ. δραχμῶν ἀνέγερσις (1850) τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου, ἐν ᾧ σήμερον ἐδρεύει ἡ **Φ. Ἑταιρεία** καὶ ἡ ἐκ 200 χιλ. δραχμ. προικοδότησις αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς μεγάλης ταύτης δωρεᾶς τοῦ ΑΡΣΑΚΗ τὸ ἐκπαιδευτικὸν τοῦτο καθίδρυμα ἀνήλθεν εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ περιωπήν. Καὶ πλεῖστοι μὲν φιλογενεῖς ἄνδρες συνειργάσθησαν πρὸς τοῦτο, δ' ἀληθὴς δὲ μὴ πρωτοεργὸς εἶναι ὁ ΑΡΣΑΚΗΣ, ἐξ οὗ καὶ τὸ μέγα ἐν Ἀνατολῇ τῶν κορασίων καθίδρυμα ἐκλήθη ΑΡΣΑΚΕΙΟΝ.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1861 ἐθεωρεῖτο τὸ **Ἀρσάκειον** ὡς διδασκαλεῖον τῶν θηλέων, ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίῳ ἐξετάσεις τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἀποφοιτουσῶν διδασκαλισσῶν ἐγένοντο εἰς τὸ τότε διδασκαλεῖον τῶν ἀρρένων. Κατόπιν ὅμως (1861 καὶ 1868) ἀνεκηρύχθη ὡς ἴδιον τῶν κορασίων πλήρες διδασκαλεῖον καὶ ἐχορηγήθη αὐτῷ τὸ προνόμιον νὰ ποιῆ ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις, ὑπὸ τὴν ἀμεσον διατελοῦν ἐπίβλεψιν τοῦ ὑπουργ. τῆς Παιδείας.

Ἡ **Φ. Ἑταιρεία** διατηρεῖ 4 διδασκαλεῖα θηλέων μετὰ ἰδίων

πρωτόπων, ἐν Ἀθήναις, 1) τὸ Ἄρσακειον, ἰδιαιτέρον ἐσωτερικῶν μαθητριῶν διδασκαλεῖον, 2) τὸ διδασκαλεῖον τῶν ἐξωτερικῶν μαθητριῶν, 3) τὸ ἐν Κερκύρα, καὶ 4) τὸ ἐν Πάτραις ἤδη ἱδρυόμενον Παρθεναγωγεῖον καὶ διδασκαλεῖον ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν μαθητριῶν. Τὰ διδασκόμενα μαθήματα εἶναι θεωρητικὰ καὶ τεχνικὰ. Καὶ θεωρητικὰ μὲν, τὰ Ὀρθοσκευτικὰ, Ἑλληνικὰ, Μαθηματικὰ, Γεωγραφία, Φυσιολογικὰ, Ἱστορικὰ, Παιδαγωγικὰ, Οἰκονομία, Κοσμογραφία καὶ Γαλλικὰ, τεχνικὰ δὲ Καλλιγραφία, Ἰχθυογραφία, Ὠδική, Γυμναστικὴ καὶ Χειροτεχνήματα.

Ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1890 ἐνεγράφησαν εἰς τὸ Ἄρσακειον 45 χιλ. περίπου μαθητριῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 54 τούτων ἐτῶν περίπου 2,500. Ἑλληνίδες ἔλαβον τὸ πτυχίον, 1500 ἀπεφοίτησαν μετὰ μόνου τοῦ ἀπολυτηρίου τῆς ἀνωτάτης τάξεως ὡς τελειόφοιτοι. Αἱ τακτικῶς ἀκολουθήσασαι τὰ μαθήματα τοῦ Ἄρσακειοῦ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ὡς καὶ τοῦ ἐν Κερκύρα Παρθεναγωγείου ἀπὸ τοῦ 1836—90 ἀνῆλθον εἰς 15,000 αἴτινες διὰ τῆς κατ' ἔτος ἀνανεώσεως τῶν εἰσητηρίων ἀπετέλεσαν τὸν ἄνω ἀριθμὸν τῶν 45 χιλ. ἐγγραφεισῶν.

Ἐκ τῶν ἐπιστήμων τούτων ἀριθμῶν, καταρτίζονται οἱ ἀγαθοὶ κερποὶ τῶν Παρθεναγείων τῆς **Φ. Ἑταιρίας**. «Αὕτη παρίσταται ὡς ὁ κυριώτατος τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως μοχλός. Διότι ἂν καὶ κατόπιν ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ ὑπὸ τῶν δῆμων καὶ τῆς κυβερνήσεως συντηρούμενα δημοτικὰ σχολεῖα τῶν θηλέων, ἂν καὶ ἄλλα ἀνώτερα παρθεναγωγεῖα ἱδρῖθησαν ἔν τε τῇ πρωτεύουσῃ καὶ ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ τῇ δούλῃ Ἑλλάδι, οὐχ ἤττον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ Ἄρσακειῷ καὶ λοιποῖς παρθεναγωγείοις τῆς **Φ. Ἑταιρίας** ἐκπαιδευομένων κορασιῶν εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλείτερος, αἱ δὲ διδάσκονται ἐν τοῖς ἄλλοις Παρθεναγωγείοις τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος ὑπῆρξαν παιδεύματα τοῦ Ἄρσακειοῦ».

Δικαίως λοιπὸν θεωρεῖται ἡ Ἑταιρία αὕτη ὡς τὸ ἐθνικώτερον καὶ τὸ μᾶλλον κοινωφελές τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱδρυμάτων. Δικαίως καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εὐλογεῖ τὰ δνόματα τῶν ἱδρυτῶν καὶ τῶν εὐεργετῶν αὐτῆς καὶ εὐγνωμονεῖ αὐτοῖς διότι βλέπει ἐπόσων ἀγαθῶν πρόξενος γίνεται ἡ τοιαύτη τοῦ γυναικείου φύλου ἐκπαίδευσις, παρασκευάζουσα καταλλήλως αὐτὸ εἰς τὴν τακτικὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθήκοντων αὐτοῦ ἔν τε τῇ οἰκογένειᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ.

Διὰ τῆς κελῶς ἐννοουμένης ἐκπαιδεύσεως, τῆς βασιζομένης εἰς τὴν εὐσέβειαν, τὴν φιλοπατριαν, τὴν φιλέργειαν, ἢ ἀκαταστῶσιν ἱκανὰ αἱ γυναῖκες νὰ ἐκτελέσωσι κάλλιον τῶν ἀμαθῶν, τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν ἀποστολὴν εἴτε ὡς θυγατέρες, εἴτε ὡς σύζυγοι,

εἶτε ὡς μητέρες. «Ὡς πολίτιδες μὲν, αἱ Ἑλληνίδες, αἱ διδαχθεῖσαι τὴν ἱστορίαν τῆς ἐνδόξου πατρίδος των, αἱ γνωρίζουσαι τὸ ἀρχαῖον τῆς Ἑλλάδος μεγαλεῖον καὶ τὰς συμφορὰς τῆς μακρᾶς δουλείας τῶν πατέρων μας, τὸν ὑπεράνθρωπον ἥρωισμὸν τῶν παραδοσάντων ἡμῖν πατρίδα ἐλευθέραν θὰ γνωρίζωσι κάλλιον τῶν ἀμαθῶν τί ἀξίζει ἐλευθερίᾳ καὶ τίνα τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα Ὡς σύζυγος δὲ ἡ ἐγγράμματος Ἑλληνίς ἐστει καλλιτέρα σύντροφος τοῦ ἀνδρός της, δυναμένη νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν εἰς τὰς βιωτικὰς ἀσχολίας του, νὰ τὸν παραμυθήσῃ καὶ ἐγκαρπύσῃ ἐν ταῖς καταδρομαῖς τῆς τύχης συμμεριζομένη μετ' αὐτοῦ τὰ βάρη τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως τῶν τέκνων. Ὡς μήτηρ μέλος ἡ σπουδάζουσα γυνὴ δύναται νὰ παιδαγωγήσῃ κάλλιον τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὰς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτῶν ἰσνάμεις».

Μόρφωσις λοιπὸν καλῶν μητέρων ὥστε νὰ καταστῶσιν ἱκαναὶ ἃ ἐκπληρώσωσι τὴν σωτήριον αὐτῆν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποστολήν, δοῦ ὁ κύριος σκοπὸς τῆς τῶν θηλέων παιδεύσεως, ἣτις παρέχει αἱ ἐν τοῖς Παρθεναγωγείοις τῆς **Π. Ἑταιρίας**. Ἐν παντὶ τῷ ἔω αὐτῆς διαπνέει τὸ ἄρωμα τῆς εὐσεβείας τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ καθήκοντος. Τὰ ἀγαθὰ δὲ ταῦτα δὲν περὶωρίσθησαν μόνον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀλλὰ πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχει ἑλληνισμός. Ἡ **Π. Ἑταιρίᾳ** ἄρα παράσταται οὕτω ὡς καθεῖδρον μακαρῶν ἀνελλήνων, ἀνυπολόγιστους προσεγενῶν ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος, ὡς ἡ πνευματικὴ ἡγήτηρ ἀπάσης τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας.

Ἐπισφραγίζω τὸ ἀσθενὲς τούτο ἐγκώμιον τῆς **Π. Ἑταιρίας** ἀτραυῶν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς τὴν ἀπειρον εὐγνωμοσύνην ἣν αἰσθάνεται ἡ πόλις τῶν Πατρῶν πρὸς πάντας τοὺς λαύτας τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τοὺς ὀπωδήποτε συντελέσαντας τὴν ἐν τῇ βασιλίδι αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου τόσῳ ἀναγκαίαν οὖσιν Παρθεναγωγείου πανομοιτύπου τοῦ ἐν Ἀθήναις **Ἀρκαίου** τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς **Π. Ἑταιρίας** ὅπερ ἐνέκρινε τὴν ἰδρυσιν αὐτοῦ, τελεῶν διοργανώσιν καὶ συντήρησιν, εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν δημοφιλή τῶν Πατρῶν δημοτικὴν ἀρχὴν, τὸν φιλόμουσον Δήμαρχον καὶ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, ὃ προθύμως λίαν ἐχορήγησε ἰσχυρὰν δαπάνην τοῦ μισθώματος καὶ τῶν ἐπισκευῶν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ οἰκοδομήματος, κυροῦσα οὕτως ἐπισήμως τὴν ἰσχύτητα τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ ὀφελείας.

Ἀποβλέψωμεν πάντες εὐέλπιδες εἰς τὴν χρησιμότητά αὐτῆν ἐκτιμήσωμεν θεόντως τὰς ὀφελείας τοιοῦτου ἰδρύματος. Περιλωμεν διὰ τῆς στοργῆς καὶ τῆς εὐλαβείας ἡμῶν τὸ σέμνον

τοῦτο ἱερὸν τῆς παρθενίας. Ἐργασθῶμεν πάντες ὅπως τὸ Παρθενάγειον τοῦτο, κλάδος τοῦ μεγάλου ἐν Ἀθήναις καθιδρύματος ὑπὸ τὴν σκέπη τοῦ Ὑψίστου, ὑπὸ τὴν ἔμφρονα καὶ μητρικὴν διαίτησιν καὶ τὰ φῶτα πεπειραμένης διευθυντρίας, ὑπὸ τὴν ἀγάπην, ἐκτίμησιν καὶ συνδρομὴν τῆς πατραϊκῆς κοινωνίας προαγόμενον ἡμετέροι καὶ τελειοποιούμενον ἀποφέρῃ τοὺς προσδοκώμενους πολυτίμους καρπούς, φυτῶριον εὐθάλές ἀποσπᾶνον φιλοστόργων θυγατέρων, ἀξίων κοινωνῶν τοῦ βίου, καλῶν πρὸ πάντων μητέρων καὶ ἐπιδαψιλεύσῃ δι' αὐτῶν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν πατρίδα τὰ θεάρεστα ἀγαθὰ τῆς Χριστιανικῆς καὶ Ἑλληνοπροεποῦς αὐτῶν μορφώσεως.

Αἱ Ἑλληνίδες κρατοῦσιν ἐν χερσίν αὐτῶν τὸ μέλλον τῆς κοινωνίας. Ἡ βελτίωσις τῆς τύχης αὐτῆς συνδέεται μὲ τὴν βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεώς των. Ἀπὸ αὐτὰς ὡς μητέρας ἐξαρτᾶται μᾶλλον, ἢ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἡ σωτηρία ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἡθῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐργαζόμενοι ὑπὲρ αὐτῆς παρασκευάζομεν εὐδαίμον τῇ πατρίδι τὸ μέλλον.

Ἐν Πάτραις 30 Ἰανουαρίου 1892.

Δ΄.

ΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΑΙ ΣΧΟΛΑΙ

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ

ΤΗΣ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΤΡΩΝ

τὴν 2 Νοεμβρίου 1897.

Φίλη Ὁμήγουρις

Εὐχαρίστως ἐπιτελῶ τὴν ἐντολὴν τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βιοτεχνικῆς Σχολῆς ὅπως ἀναπτύξω τὸν σκοπὸν καὶ τὴν χρησιμότητά της. Καταλαμβάνων δὲ πρῶτος τὴν ἔδραν ταύτην εὐχαριστῶ ἄντας τοὺς τιμήσαντας διὰ τῆς παρουσίας των τὴν σεμνὴν ταύτην πανήγουριν τῶν ἐγκαινίων, συγχαίρω δὲ καὶ συμπάσῃ τῇ τῶν Πατέρων πόλει διὰ τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον ὃ ἐπεδείξατο ἐπὶ τῇ ὄρῳ τῆς Βιοτεχνικῆς ταύτης Σχολῆς. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο μᾶλλον μεγάλως αὐτὴν, προσιωνίζεται δὲ τὴν εὐδωσίαν τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν ἔργου, περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ ὅποιου πειθεται εἰς ἐξετάζων τοὺς λόγους ὑφ' ὧν ὠρμήθησαν αἱ νεώτεροι Εὐρωπαϊκαὶ κοινωνίαι εἰς ὄρῳσιν οὐ μόνον ἀνωτέρων ἐπαγγελματικῶν σχολῶν ἀλλὰ καὶ εἰς πολλαπλασιασμὸν τῶν βιοτεχνικῶν σχολῶν ἄρτι τῆς τεχνικῆς τῶν ἐργατῶν ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ Τεχνικὴ Ἐκπαίδευσις ἤρξατο νὰ ἐπισύρῃ κατὰ προνόμιον ἡν μέρειμναν παντὸς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἀπότου ἡ ἀναήρσις τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, συμπίπτουσα μὲ ἡν θαυμασίαν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν μὲ τὴν διάρῳσιν τῶν ἀτμομηχανῶν καὶ τῶν τηλεγράφων, ἠνέφξεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δραστηριότητα στάδιον εὐρὺ καὶ ἀπέραντον. Πᾶσαι εἰ δεξιότητες τοῦ πνεύματος καὶ τῶν χειρῶν εὐρίσκουν ἐν τῷ ταδίῳ τούτῳ ἐργασίαν, ἀμοιβὴν καὶ προαγωγὴν. Ἡ ἐργασία, παλλομένη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν κοινωνικῶν προλήψεων, τυγ-

χάνει παντοῦ προστασίας καὶ τιμῆς. Παντοῦ δεικνύεται θέσις τιμητικῆ καὶ ἐπίζηλος διὰ τὸ ἄμετρον πλήθος τῶν ἐργατῶν τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας καθοδηγουμένων ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς ἐπιστήμης, μορφουμένων διὰ τῆς καταλλήλου τεχνικῆς ἐκπαίδευσως, ἀπαρκιότητος εἰς τὴν προαγωγὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑθνικῆς βιομηχανίας.

Εἰς ἀπάσας τὰς βιομηχανικὰς χώρας τῆς Ἑυρωπαϊκῆς Ἡπείρου (πλὴν τῆς Ἑλλάδος) ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ῥοπή ἀκατάσχετος πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν Ἑθνικῶν Βιομηχανιῶν. Παντοῦ χάριν αὐτῆς ἰδρύθησαν σχολαὶ πολυάριθμοι, βιομηχανικὰ μουσεῖα, ἐταίρειαι, καὶ ἐκθέσεις. Πάντες οἱ λαοὶ καταγίνονται εἰς τελειοποίησιν τῆς τεχνικῆς διδασκαλίας καὶ παρ' αὐτῆς ζητοῦσι τὰ μέσα ὅπως ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν ὁσημέραι δεινομένην οἰκονομικὴν πάλην ἣτις πεισματώδης διεξάγεται μεταξὺ τῶν Ἑθνῶν ὅσα ποιοῦνται μεγάλην ἐξαγωγὴν γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων. Ἐκαστὸν αὐτῶν ἐργάζεται ὅπως ἀποκτήσῃ ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν ἄλλων διὰ τῆς πρωτοτυπίας καὶ ἀξίας τῶν τεχνουργημάτων του ἃς ἐπιζητεῖ διὰ μορφώσεως ἐπιδεδειγμένων τεχνιτῶν. Οὕτως ἐξεργεῖται τὸ καταπληκτικὸν φαινόμενον τῆς πρὸς τὴν σκοπὴν ταύτην ἰδρύσεως πανταχοῦ Βιοτεχνικῶν σχολῶν.

Αἱ βιοτεχνικαὶ σχολαὶ (écoles techniques) σκοπὸν ἔχουσι νὰ παρᾶσχωσιν εἰς τοὺς μαθητευομένους καὶ τοὺς ἡμεροβίους τεχνίτας (ἐκτὸς τῶν ὥρων τῆς καθημερινῆς ἐργασίας) τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς γνώσεις ὅσας χρησιμεύουσιν εἰς αὐξήσειν τῆς οἰκονομικῆς ἀξίας τῆς παραγωγῆς, ἣτις διὰ τῶν γνώσεων αὐτῶν καθίσταται ταχύτερα καὶ τελειότερα. Οὕτως οἱ τεχνίται συμπληροῦσι διὰ τῆς θεωρίας τὴν ἐν τῇ τεχνουργίᾳ πρᾶξιν. Τὰ ἐσπερινὰ ταῦτα σχολεῖα παρέχουσι, ἀνευ ἀπωλείας χρόνου καὶ δωρεὰν σχεδόν, τὴν πολύτιμον συνδρομὴν ἐδράζας διδασκαλίας, διεγείρουσι τὴν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα κλίσιν, ἀνυψοῦσι καὶ εὐρύνουσιν αὐτό.

Ἄλλ' ἂν τὰ ἔθνη ταῦτα, τὰ τίσον προηγμένα εἰς τὴν βιομηχανίαν περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν τῶν τεχνιτῶν ἐκπαίδευσιν ὅπως ὑπερισχύσωσιν εἰς τὴν διεθνήν συναγωνιστήν, τί ἐπράξαμεν ἡμεῖς παρ' οἷς ἡ Βιομηχανία εὐρίσκειται εἰς νηπιώδη κατάστασιν, οἱ ἔθνη καὶ πόροι ἀνεκμετάλλετοι, μαρμαρμὸς δὲ ἐπικρατεῖ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς ἐπανεγκὼν τὴν οἰκονομικὴν τῆς χώρας νέκρωσιν καὶ τὴν χρεωκοπίαν;

Ἐν Ἑλλάδι, τῇ μητρὶ ταύτῃ τὸ πάλαι τῶν τεχνῶν, ὡς πρὸς τὴν μόρφωσιν τῶν Βιοτεχνῶν οὐδεμίαν ἔχομεν δυστυχῶς ν' ἀναγράφωμεν κυβερνητικὴν ἐνέργειαν. Τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ὁθωνῶς ἰδρυθὲν τῷ 1837 Πολυτεχνεῖον, ρυθμισθὲν δὲ κατόπιν τῷ

1878 εἰς **Σχολεῖον τῶν Βιομηχανῶν Τεχνῶν**, σκοπεύει ἰδίως τὴν μέρφωσιν πολιτικῶν μηχανικῶν καὶ ἐργαδηγῶν. Σχολεῖον καθ' αὐτὸ διὰ τοὺς τεχνίτας οὐδὲν συνέστη μέχρι πρό τινων ἐτῶν.

Μόνον τὸ ἐν Ἀθήναις Ὀρφανετραφεῖον τοῦ Χατζηκώστα καὶ τὸ ἐν Πειραιεῖ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1865 εἰδοκίμως λειτουργοῦσα «**Ἑταιρεία τῶν φίλων τοῦ λαοῦ**», εἰσὶ τὰ μόνα σχολεῖα ἐν Ἑλλάδι τὰ ἐπιδιώκοντα τὴν ἐκπαίδευσιν τεχνιτῶν. Καὶ ὀφείλω νὰ μνημονεύσω μετ' ἐπαίνων τὸν ἄριστον διοργανισμὸν τῶν ὄρφανοτροφεῶν τούτων ἐν οἷς τὰ ὄρφανὰ μανθάνουσι τὴν ραπτικήν, ὑποδηματοποιίαν, βιβλιοδετικήν, ξυλουργίαν καὶ τὴν μουσικὴν χωρὶς νὰ παραμεληθῆται καὶ ἡ κατ' ἀνθρώπον μέρφωσις τῶν παιδῶν τούτων διὰ διδασκαλίας τῶν μαθημάτων ἕσα διδάσκονται εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ἄξιοι δὲ πάσης τιμῆς εἶναι οἱ κατὰ καιροὺς ἀφιλοκερδῶς ἐργαζόμενοι εἰς τὴν «**Ἑταιρίαν τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ**», ἣτις ἀπέρροια ἰδιωτικῆς ἐνεργείας, ἐρμηθεῖσα ἐξ εὐτελεστάτων ἀρχῶν ἠξιώθη ν' ἀποκτήσῃ οἰκημα ἄξιοπρεπὲς καθιερωμένον εἰς τὸ κοινωφελὲς ἔργον τῆς Ἑταιρίας καὶ διεσκευασμένον χάριν τῆς λαϊκῆς διδασκαλίας. Καὶ μὲν ἡ Ἑταιρεία αὕτη δὲν ἔχει συστηματικῶς διοργανωμένην σχολὴν ἐπαγγελματικὴν, συμβάλλει ὅμως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐργατῶν ἔστω καὶ ἂν αὕτη ἐπιδιώκηται μόνον κατὰ θεωρίαν, οὐχὶ δὲ κατὰ πρᾶξιν.

Ἀμφότερα ταῦτα ἔγνω νὰ συνδυάσῃ ἡ ἐν Ἀθήναις «**Ἑλληνικὴ Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία**», περὶ ἧς ὀφείλω νὰ ἐνδιατρίψω διότι ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς καὶ σύμφωνα μὲ τὸν προορισμὸν τῆς ἐλπίζω, σὺν Θεῷ, νὰ λειτουργήσῃ ἡ Βιοτεχνικὴ τῶν Πατρῶν Σχολή, ἣν σήμερον ἐγκαινιάζομεν.

Ἡ «**Ἑλληνικὴ Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία**» ἰδρυθεῖσα τὴν 5 Δεκεμβρίου 1892, σκοπεῖ τὴν ἐν Ἑλλάδι προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς τεχνικῆς διδασκαλίας, τὸν σκοπὸν δὲ τούτον ἐπιδιώκει διὰ παντὸς ἐφικτοῦ τρόπου, κυρίως διὰ διδασκαλίας καταλλήλου εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς τάξεις, διὰ συστάσεως τεχνολογικῶν συλλογῶν, βιβλιοθηκῶν καὶ δημοσίων διαλέξεων, προεὶτι δὲ διὰ διαρκῶν ἐκθέσεων τῶν προϊόντων τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας.

Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ἰδρυσεν αὕτη ἐν Ἀθήναις (σκοπεῖ δὲ νὰ ἰδρῦσῃ καὶ εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ κράτους) «**Νυκτερινὴν Βιοτεχνικὴν Σχολήν**» ἐν ἣ νὰ διδάσκωνται εἰς τοὺς τεχνίτας οἱ διάφοροι κλάδοι τῶν βιοτεχνιῶν εἰς μαθήματα, καθ' ἃ αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις ἀπλοποιούμεναι θὰ ὡσι καταληφταὶ τοῖς πᾶσιν, ὥθουμένης εἰς χρῆσιν καὶ τῆς ἐφαρμογῆς.
"Ἀμα τῇ συστάσει αὐτῆς ἀθρόα: ἐπηκολούθησαν αἱ ἐγγραφαὶ

μαθητῶν ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀπὸ 400 βαίνει ἡμετέροις αὐξῶν. Τόσον μεγάλη διψα τεχνικῆς μορφώσεως φέροι εἰς τὰ μαθητικὰ αὐτῆς βάρη ἐργάτας καὶ μαθητευομένους ἐξ ὄλων τῶν συντεχνιῶν, ξυλουργοὺς, ἐπιπλοποιοὺς, φανοποιοὺς, σιδηρουργοὺς, χρυσοῦχοι, ἐιδιοδέτας καὶ τυπογράφους. Εἰς τοὺς διακρινομένους ἔξ αὐτῶν εἰδονται ἐτησίως βραβεῖα εἰς εἶδη χρήσιμα εἰς τὴν τέχνην των.

Τὰ ἐν αὐτῇ διδασκόμενα **μαθηματικά** δύνανται νὰ θεωρηθῶσι γενικῶς χρήσιμα εἰς τὰς πλείστας τεχνουργίας. Εἰς δὲ ταῦτα. Πρακτικὴ Ἀριθμητικὴ, πρακτικὴ Γεωμετρία, στοιχεῖα Φυσικῆς, Χημείας, Κοσμηματογραφία, Ἰχνογραφία, Χειροτεχνικὰ καὶ ἀσκήσεις καὶ Πλαστικὴ.

Ἡ ἄμεσος, ἢ χειροπιαστὴ, οὕτως εἰπεῖν, ὠφέλεια, ἣν παρέχει ἡ Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία εἶνε ὅτι μορφώνει τοὺς ἐργάτας καὶ ἀναπτύσσει αὐτοὺς ὀφθαλμικῶς τὴν καλαισθησίαν τοῦ βλέμματος, ἀσκηθεὶς εἰς δεξιότητα καὶ εὐκαμψίαν τὴν χεῖρά των, διδάσκουσα γνώσεις τεχνικὰς, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἐφαρμύλλου πρὸς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς τεχνίτας. Καὶ πρὸς τὴν τεχνικὴν δὲ ἐφαρμογὴν ἐποιήσατο ἐπιτυχῶς τὸ πρῶτον βήμα εἰσαγαγοῖσα πέρυσι τὴν Πλαστικὴν, αὐτὴν δὲ θὰ ἀκολουθήσῃσι καὶ ἄλλαι ἀσκήσεις ἐφαρμογῆς.

Πλὴν τῆς τεχνικῆς μορφώσεως σκοπεῖ ἡ Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῆς καὶ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἠθικῶς καλοὺς ἐργάτας, νὰ τοῖς ἐμπνεύσῃ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν, τὴν συναίσθησιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας αὐτῆς, διδάσκουσα ἱστορίας καὶ βιογραφίας μεγάλων ἐφευρετῶν, φιλοπόνων ἐργατῶν, οἵτινες ἐκ τῆς θέσεως ἀπλοῦ ἐργάτου κατάρθωσαν διὰ τῆς μελέτης, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς φιλοπονίας των, νὰ καταστῶσιν εὐεργέται τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ ἀποθανατίσωσι τ' ὄνομά των. Διὰ τοιούτων παραδειγμάτων ἐκ τοῦ εἶδους τῶν ἡρώων ἐκείνων τῆς ἐργασίας οὗς ἀπεθνήσκουσιν ἐσπρὸς Σιμάιλτς, ζητεῖ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν τὴν φιλοτιμίαν, τὴν ἀμίλλαν ὅπως ἐργασθῶσι καὶ διὰ τῆς τέχνης ἀναδειχθῶσι χρήσιμοι καὶ τίμιοι γινόμενοι πολῖται.

Ἐπὶ τέλους ἡ Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία τῶν Ἀθηνῶν διοργανεῖ κατ' ἔτος ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ Μεγάρῳ **ἐκθεσίων** τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, ἧτις κάτοπτρον οὖσα τῆς παρ' ἡμῖν βιοτεχνικῆς δρασεως, θέλει συντελέσει εἰς τὴν εὐὲ ἀμίλλης βελτίωσιν καὶ παραγωγὴν τῆς Ἑθνικῆς παραγωγῆς.

Τοιαύτη, ἐν ὀλίγοις, ἢ **Ἑλληνικὴ Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία**. Εἶπον ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς εἶνε μέγας, πρὸς ἐν ἀφιερῶθησαν ἀνδρες ἑσχοῖ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν πλοῦτον, μετὰ πάους εἰς

αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἀφοσιωθέντες. Τοιοῦτοι ἐλπίζω νὰ μὴ λείψωσι καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλαις Κράτους μεγάλας πόλεις.

Καὶ ἰδού ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου, ἡ ἱστορικὴ τῶν Πατρῶν πόλις δίδει τὸ σύνθημα τῆς διακλαδώσεως τοῦ εὐγενοῦς σκοποῦ τῆς ἐταιρίας ταύτης. Εὐρέθησαν ἐν αὐτῇ ἄνδρες, τὰ πρῶτα φέροντες ἐν ταῖς γράμμασι καὶ τῷ ἐμπορίῳ, ἀρωγὰ δὲ πάντοτε τῶν καλῶν ἔργων (1) ὅστινες συνεννοήθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ θέσωσι τὰ θεμέλια τῆς βιοτεχνικῆς Σχολῆς, τῆς σήμερον τελοῦμεν ἐπ' αἰσίσις τὰ ἐγκαινία.

Ἡ **Βιοτεχνικὴ Σχολὴ Πατρῶν** ἀποβλέπει, τὸ μὲν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν μόρφωσιν τῶν λαϊκῶν τάξεων δι' ἐσπερινῶν μαθημάτων εἰς γλώσσαν δημόδῃ καὶ ἀπλοῦν γυναικῶν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ κατὰ συνέπειαν ἐν τῷ διδασκτικῶν, τὸ δὲ εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ τεχνικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐργατῶν ἢ βιοτεχνῶν δι' ἐσπερινοῦ σχολείου, ἐν τῷ ἑποίῳ εἰ διὰ τέχνας προωρισμένοι ἢ μορφοῦνται μεθοδικῶς ἐν τῇ βιοτεχνίᾳ προσκτώμενοι στοιχειώδεις καὶ τεχνικὰς γνώσεις, ἀναγκαίας ὅπως καταστῶσιν ἐπιδέξιοι τεχνῖται, ἐν γένει δὲ χρήσιμους εἰς τὸν πρακτικὸν βίον.

Πρὸς πλήρη ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνωτέρω σκοποῦ συνιστᾶται ἰον ἐσπερινὴ σχολὴ διαλέξεων προσιτῆ εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς φιλομαθεῖς πολίτας πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως καὶ 2ον σχολεῖον τεχνιτῶν, ἐν τῷ ἑποίῳ θὰ ἐγγράφονται μαθηταὶ ὑποχρεούμενοι εἰς τακτικὴν καθ' ἐσπέραν φοίτησιν, σπουδῆν καὶ ἐνιαύσιον δοκιμασίαν.

Καὶ αἱ μὲν λαϊκαὶ διαλέξεις θὰ γίνωνται ἐπὶ τῶν ἐν τῷ προγράμματι τῆς σχολῆς ἀναγεγραμμένων μαθημάτων, ὑπὸ ὠρισμένων καθηγητῶν καὶ διδασκάλων ἐν ὠρισμέναις ἡμέραις.

Διὰ τῶν διαλέξεων τούτων ζητεῖ ἀθορύβως νὰ διαπαιδαγωγῆσθαι μὲν τοὺς πολλοὺς, νὰ μορφώσθαι τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν, νὰ προσελκύσθαι δὲ ἰδίᾳ τοὺς ἐπιδοθησομένους εἰς βιοτεχνικὰς τέχνας καὶ προπαρασκευάσθαι αὐτοὺς, ὥστε τὸ τμήμα τοῦτο διαλέξεων τυγχάνει ἐσπερινὸν λαϊκὸν διδασκῆριον διὰ πάντας τοὺς πολίτας.

Τὸ δὲ **Σχολεῖον τῶν Τεχνιτῶν**, ἡ καθ'αυτὸ Βιοτεχνικὴ Σχολή, ὅπερ εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ἰδρύματος τούτου, ἔργον

(1). Οὗτοι εἰσὶν οἱ κ. κ. Κωνσταντῖνος Γ. Παπαγιάννης, Γεράσιμος Κόγκος, Σπυρίδων Γ. Τριάντης, Στέφανος Μόσχόβις, Ἄρ. Μεσσηνέζης, Χρήστος Σταμπάδος, Γ. Ἀθανασιάδης. Εὐθ. Καρακάλος, Ἄλξερτος Ἀμβούργερ, Δ. Κρεμμύδας καὶ οἱ κ. κ. Σπυρίδων Δουκάκης, Ἰωάννης Βέρροιος καὶ Σταμ. Θεοχάρης.

ἔχει νὰ μορφώσῃ εἰδικῶς τοὺς βιοτέχνους, καθιστῶν αὐτοὺς εἰδη-
 μόνους ἀναγνώστας καὶ γραφῆς ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι, ἐν τῷ
 δευτέρῳ δὲ διδάσκουσα αὐτοὺς τὰς ἀπαραιτήτους ἐπιστημονικὰς
 γνώσεις ἐπὶ τῶν ὑπολοίπων στηρίζεται σήμερον ἡ ἀνάπτυξις καὶ
 πρόοδος πάσης πρακτικῆς τέχνης. Τοιαῦται δὲ εἶναι ἡ **Πρα-
 κτικὴ Ἀριθμητικὴ, ἡ Γεωμετρία, ἡ Γραμμικὴ
 Ἑχνογραφία, ἡ Γεωμετρικὴ Ἑχνογραφία, ἡ Κο-
 σμηματιογραφία** κλπ. Ὡστε τὸ Σχολεῖον τοῦτο ἔσται προ-
 παρασκευαστικὸν διὰ τὸν τεχνίτην, θέλει δὲ λειτουργεῖ κατὰ
 τὸ πρότυπον τῆς ἐν Ἀθήναις Βιοτεχνικῆς Ἑταιρίας.

Ἄλλὰ καὶ περὶ τῆς πρακτικωτέρας μορφώσεως τῶν τεχνιτῶν
 θέλει μεριμνήσει δεόντως ἡ Σχολὴ αὕτη, ἰδρύουσα προϊόντως
 τοῦ χρόνου καὶ ὅταν ἐπιτρέψωσιν οἱ πόροι αὐτῆς, ἐκ συνδρομῶν
 καὶ δωρεῶν τῶν συμπολιτῶν, **Τμήμα Τεχνικῆς Ἐφαρμο-
 γῆς** τῶν διδασκάντων, εἰς τὸ ὅποιον οἱ ἐκ τοῦ προκαταρκτικοῦ
 ὡς ἄνω σχολείου ἀποφοιτήσαντες τεχνίται, κάτοχοι ἤδη ἑπαρ-
 κῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων θ' ἀσκῶνται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν
 καθιστάμενοι οὕτω τεχνίται ἐπιδέξιοι.

Ἐκτὸς τούτων ἡ Σχολὴ σκέπτεται νὰ δημιουργήσῃ καὶ
Τμήμα Ἐμπορικῶν Μαθημάτων πρακτικῶν διὰ τοὺς
 ἐμποροῦπκλήλους. Μέχρις ὅτου συστήθῃ ἡ ὑπὸ τῆς Κυβερνή-
 σεως μελετωμένη Ἐμπορικὴ Σχολὴ ἐν Πάτραις, τὸ τμήμα
 τοῦτο θὰ προσφέρῃ ὅπως δῆποτε ἀρκετὴν βοήθειαν εἰς τὴν μόρ-
 φωσιν τῆς διὰ τὸ ἐμπόριον προωρισμένης νεότητος.

Εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην, ἐν παρακειμένη ἀιθούσῃ θέλει κα-
 ταρτισθῆ λαϊκὴ **Βιβλιοθήκη** μετ' ἀναγνωστηρίου προσιτῆ εἰς
 πάντα τοὺς γνωρίζοντας ἀνάγνωσιν καὶ περιέχουσα βιβλία δι-
 δακτικὰ διὰ τὸν λαὸν ποιικίλων πρακτικῶν καὶ τεχνολογικῶν
 γνώσεων.

Τοιαύτη ἡ **ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΑΤΡΩΝ**. Εἶναι αὕτη
 σωματεῖον θετικόν, ὅπως πρακτικόν, ἐργαζόμενον ἀποκλει-
 στικῶς ὑπὲρ ἐπείγουσας ἀνάγκης, τῆς πνευματικῆς καὶ τεχνικῆς
 τῶν ἐργατῶν μορφώσεως. Ἄλλ' ἵνα θυνηθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν
 σὺν τῷ χρόνῳ πλήρη τὴν πραγματοποιήσιν αὐτῆς, ἀνάγκη κοινῆς
 πάντων ἐνεργείας, ἀνάγκη ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς, διότι τὰ με-
 γάλα ἀποτελέσματα διὰ τούτων καὶ μόνον ἐπιτυγχάνονται. Τὸ
 πᾶν δὲ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συνδρομῆς, ἠθικῆς τε καὶ ὑλικῆς, ἣν
 θέλει ἐπιδαψιλεύσει ἡ κοινωρία τῶν Πατρῶν εἰς τὸ ἴδρυμα τοῦτο,
 ὥστε ν' ἀποβῆ, καύχημα τῆς πόλεως ὅλης. Ναί! τὸ ἔργον τοῦτο
 δὲν ἀνήκει οὔτε εἰς άτομα, οὔτε εἰς ομάδας, οὔτε εἰς ἑφημέρους
 συλλόγους. Ἀνήκει εἰς ὀλόκληρον τὴν πόλιν ταύτην, ἀνήκει εἰς
 μίαν μεγάλην ἰδέαν, ἰδέαν εὐγενῆ, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ὀ-

ποιᾶς πάντες ἀπὸ τοῦ μεγαλειτέρου μέχρι τοῦ μικροτέρου ὁρε-
λομεν νὰ ἐργασθῶμεν μετὰ ζήλου καὶ πεποιθήσεως.

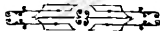
Ἵπὲρ τῆς εὐγενοῦς ταύτης ἰδέας ἐζήτησα νὰ προκαλέσω τὸν
ὕμειτον ἐθνουσιαστὴν διὰ τοῦ λόγου μου τούτου, εἰς ὃν εἶδω
πέρας διὰ ὁσμῆς πρὸς πάντας τοὺς συμπολίτας μου ἐπικλήσεως.

Ἀποβλέπατε πάντες πρὸς τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῆς Σχολῆς ταύ-
της καὶ ἐνισχύσατε τὰ πρῶτα βήματά της! Περιβάλατε τὸ ἀρτι-
γενὲς τοῦτο ἴδρυμα μὲ τὴν συμπάθειαν, μὲ τὴν πατρικὴν στορ-
γὴν σας. Ἐπιδαψιλεύσατε αὐτῇ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ τὴν πολύτιμον
προστασίαν σας. Προσέλθετε γενναῖοι ἀρωγοὶ καὶ συνδράμετε
ἡμᾶς εἰς τὴν παγίωσιν καὶ εὐδόωσιν ἔργου εἰς ὃ ἡμεῖς τὴν πρῶ-
την ἐδώσαμεν ὄψιν, ἀνευ τινος σκοποῦ φιλοδοξίας.

Σεῖς δὲ, χάριν τῶν ὑποίων ἰδρύθη ἡ Σχολὴ αὕτη, προσέλθετε
εἰς αὐτὴν μετὰ πεποιθήσεως· θέλετε μᾶς εὖρει πάντοτε προθύ-
μους νὰ ὑποβοηθήσωμεν τὰς προσπάθειάς σας πρὸς ἀπόκτησιν
γνώσεων χρησίμων εἰς τὸν βίον, πρὸς πλουτισμὸν τοῦ πνεύματός
σας. Ἐπωφελήθητε τῶν μέσων ὅσα σᾶς παρέχει ἡ Σχολὴ αὕτη
πρὸς μόρφωσιν καὶ τελειοποίησιν σας ἐν τῇ τέχνῃ.

Ἐργασθῶμεν οὕτω πάντες ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ ὅπως ἡ
Βιοτεχνικὴ Σχολὴ Πατρῶν, ριζοβολοῦσα ἐν τῷ γονίμῳ
τῆς πόλεώς μας ἐδάφει, προαγομένη καὶ βαθμηδὸν τελειοποιου-
μένη φθάσῃ τὸν προορισμὸν της καὶ ἀξιωθῇ ν' ἀποφέρῃ τοὺς προσ-
δοκωμένους ἀγλαοὺς καρπούς, οὐ μόνον ἐστία διαδόσεως ὠφελί-
μων τῷ λαῷ γνώσεων, ἀλλὰ πρὸ πάντων φυτώριον ἀποβαίνουσα
εὐθαλὲς ἐπιδεξίων τεχνιτῶν, πεφωτισμένων ἐργατῶν, σπουδαίων
παραγόντων τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας. Ἐργαζόμενοι ὑπὲρ αὐτῆς,
ἐργαζόμεθα ὑπὲρ τῆς ἰκονομικῆς ἀναστάσεως, ὑπὲρ τῆς εὐη-
μερίας καὶ δόξης τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν Πάτραις 2 Νοεμβρίου 1897.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΑΦΟΡΩΝΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΚΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ Τόμ. Εις. 1864—Πάτραι. Δρ. 1
- ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παι-
δείας διὰ τοὺς φοιτητὰς καὶ Ἐμπορικὰς Σχολὰς. Πάτραι 1876.
Τυπογραφεῖον ὁ «Κάδμος». Δρ. 3
- ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ἐπὶ τὸ ἀπλούτερον ἐρμηνευόμενα.
Πάτραι 1879, Τυπογραφεῖον ὁ «Κάδμος». (Ἐκδοσις Β΄.) Δρ. 4
- ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ. 1874. Τυπογραφεῖον ὁ «Κάδμος». Δρ. 1
- ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ κατὰ τὸν Κύριον J. HEUZE. Μέρους
Α΄. καὶ Β΄. Ἐκαστον μέρος 0,50
- ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ἡ σπουδὴ τῶν ἐμπορευσίμων φυσικῶν προϊόν-
των. Τόμ. Α΄. 1892. Πάτραι. Τυπογραφεῖον ὁ «Κάδμος». Δρ. 3
- ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ἐπίτομον, εἰς τρεῖς γλώσσας, περιέχ.ν τοὺς
κυριωτέρους ἔρους ὧν γίνεται χρῆσις ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ ταῖς τρα-
πεζιτικαῖς ἐργασίαις. (Ἐκδοθήσεται προσεχῶς).

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΠΗΚΗ
ΣΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑ

